

Nordisk Papirhistorisk Tidsskrift

4 / 91

Årgang 19, 1991, nr 4.
Udgivet af Nordisk Papirhistorisk Forening.

INDHOLD:

- 3 Tildeling a
4 Glimt
9

S I L K E B O R G HÅNDGJORT PAPIR - TRADITION OG FORNYELSE
K A L D E R !!!!!
Papirkonference i Silkeborg.
Den 22de og 23de maj, 1992.
Utter: Eine neue Methode für
hung der Stegen und das Problem der
ektronischen Datenverarbeitungsbenuzung in
WZ Forschungen.
nd för pappers-
ser ett stipendum

Nordisk Papirhistorisk Tidskrift

4 / 91

Årgang 19, 1991, nr 4.

Udgivet af Nordisk Papirhistorisk Forening.

INDHOLD:

- 3 Tildeling af Birte Rottenstens Mindelegat.
- 4 Glimt fra NPHS årsmøde 1991.
- 9 Silkeborg kalder. Håndgjort papir - Tradition og Fornyelse. Den 22. og 23. maj, 1992.
- 10 Redaktørskifte for NPHT.
- 11 Jan Olof Rudén: Nordisk pappershistorisk bibliografi. Supplement 7: 1989-1991.
- 25 Stiftelsen Gösta Liljedahls Fond för pappershistorisk forskning utlyser ett stipendium på 3000 kr.
- 26 Ö. Utter og L. Utter: Eine neue Methode für Untersuchung der Stegen und das Problem der elektronischen Datenverarbeitungsbenützung in WZ Forschungen.

Årgang 19, 1991, nr. 4
Udgivet af Nordisk Papirhistorisk Forening.
Formand Jan Olof Rudén, S:t Eriksgatan 130 C
S-1113 43 Stockholm. Telefon 08 33 83 69.

Medlemskontakt: Kasserer Per Nordenson,
Fridebergsvägen 20, S-151 48, Södertälje.
Postgirokonto S - 85 60 71 - 6.

Redaktør, Hans Peder Pedersen.
Gl. Skovlundevej 4, 2740 Skovlunde DK.
Telefon 42 91 57 39 (privat) eller
33 12 68 60 lokal 5040 (Konservatorskolen).

H U S K !

Fra 1. januar, 1992 er der sket redaktørskifte:

Redaktør, Ulrika Hådén.

Strandsvejan

Gästa 7373

860 20 Njurunda

Sverige.

TIDLIGERE KASSERER I NPH TILDELES

BIRTE ROTTENSTENS MINDELEGAT.

Den 10de december, 1991, modtog konservator Anna-Grethe Rischel, Birte Rottenstens Mindelegat.

Anna-Grethe Rischel var før sin optagelse på Det Kongelige Danske Kunsthakademi, Konservatorskolens Grafiske Linie, uddannet som væver og stoftrykker. Valget, at ville beskæftige sig med grafisk konservering var derfor nærliggende.

Siden sin optagelse på konservatorskolens basisstudie i 1977, har Anna-Grethe været knyttet til skolen.

I 1980 tog hun afgang som konserveringstekniker på følgende opgave: 1) Beskrivelse og personlig vurdering af den treårige basisuddannelse på grafisk restaureringslinie. 2) Seglkonservering og -restaurering af voksegl fra 1300- og 1400-tallet.

Året efter i 1981 præsenterede hun sit kompendie: "Seglkonservering og Seglrestaurering." Kompendiet har siden været anvendt i undervisningen på skolen.

Ved konservatorskolens jubilæum i 1983, deltog hun i jubilæumsudstillingen med et fornemt bidrag om seglkonservering.

Anna-Grethe har siden 1980 været medlem af grafisk linies ekssterne lærerkreds. Hun var en uvurderlig hjælp ved den praktiske gennemførelse af I.P.H. kongressen i 1986, som Birte Rottensten planlagde, men aldrig fik mulighed for at gennemføre.

I september 1987 tilmelder Anna-Grethe Rischel sig konservatorskolens 2-del studie og har i dag fremlagt sit speciale: Orientalsk papir. Klassifikation af fibermateriale og papirteknologi ved mikroskopiske og makroskopiske undersøgelser.

Anna-Grethe har med sit vindende væsen, gennem skrift og tale, i ind- og udland, gennem årene været dansk grafisk konservering, en repræsentant vi er stolte af.

På det grundlag har bestyrelsen ønsket at tildele Anna-Grethe Rischel, Birte Rottensten's mindelegat.

Grete Olesen, Mogens S. Koch og H.P. Pedersen.

GLIMT FRA ÅRSMÖDET, JUNI 1991.

Foto: Per Nordenson.

NPH 12, Glas- och pappersriket Småland, 14 -16 juni 1991. Referat
Av Lars-Åke Skarp

En face syns:

Bild 1. Vanja Pettersson,
Ordföranden,
Marie Brunner,
Claes Ekeroth,
Gunnar Ch. Wasberg,
Kristina Ekeroth och
Ulrika Härden.

Bild 2. Lars-Åke Skarp,
Åse Jonsson,
Birgitta af Forselles och
Nanina Løken.

ÖSSJÖFORS, frokost i det gröna i besta Bellmann-stil,
kring ett gammalt kvarn hjul.

Föreningen Nordiska Pappershistoriker har avhållit 1991 års konferens i Småland den 14-16 juni. Konferensen besöstades av sexton medlemmar varvid Nanina Löken samt Gunnar Christie Wasberg kom från Norge och Birgitta af Forselles kom från Finland. Även långväga medlemmar från Sverige kom till konferensen varvid särskilt kan nämnas Ulrika Hådén från Njurunda i Medelpad. Ett antal medlemmar hade förståndigt nog passat på att medtaga sin livsledsgare till konferensen.

Uppehällsorten var Växjö där huvudparten av medlemmarna var inkvarterade på hotell Cardinal under konferensdagarna. Från hotellet företogs resor med buss till olika aktiviteter som jag något närmare skall referera enligt nedan. Bussen hade välvilligt ställdts till föreningens förfogande genom Södra Skogsägarnas försorg.

LESSEBO HANDPAPPERSBRUK.

Bild 3. Utanför bruket, fr. vänster.
Gunnar Ch. Wasberg,
Jan Olof Rudén,
Nanina Löken och
Claes Ekeroth.

Fredagen den 14 juni 1991

Under förmiddagen samlades vi för avfärd till Lessebo handpappersbruk. Under färdens fick vi naturligtvis möjligheten att närmare bekanta oss med varandra efter det att föreningens ordförande Jan Olof Rudén hälsat alla välkomna samt informerat om vad som närmare skulle ske under konferensdagarna. Vid framkomsten till bruket blev vi välkomnade av platschefen Ulf Bergqvist samt Kaj Fransson. Vid Lessebo handpappersbruk som ingår i AB Klippans Finpappersbruk har tillverkats handgjort papper sedan 1693. Efter rundvandring i brukets lokaler fick vi möjligheten att själva forma några ark papper vid kypen. Många tog tillfället i akt att känna på såväl formning som gusknings. Claes Ekeroth (medlem i föreningen), som vanligen formar handpapper i Grycksbo, visade med van hand hur det hela skulle gå till. Vi fick även tillfälle att besöka formverkstaden där vi fick se brukets former samt dess utrustning för tillverkning av dylika. Vi blev därefter bjutna på en superb lunch på värdshuset Flustret varvid vi i samband därmed fick ytterligare information om bruket förmedlat av Bergqvist och Fransson. Vi samlades därefter i herrgården på bruket. Jan Olof Rudén höll ett föredrag om handpappersformarna vid Lessebo.

Såsom inramning till det intressanta föredraget fick vi närmare studera tillverkade och använda former täckande en lång tidsperiod vid bruket. Vi fick dessutom höra ett föredrag av Gustaf Johansson, Lessebo som blev mycket uppskattat. Johansson som är pensionär har i unga år arbetat vid bruket och hade mycket att berätta om människorna vid bruket i gången tid. Efter det att Jan Olof framfört föreningens tack för det storslagna mottagandet vid bruket samt för de förmäliga gåvor vi fick mottaga (naturligtvis inklusive det av oss själva tillverkade pappret) ställdes kosan mot Växjö. Under hemvägen besöktes Kosta glasbruk där möjligheten gavs att inhändla glas ur brukets rikhaltiga sortiment. Efter återkomsten till Växjö ägnades kvällen åt gemytnig samvaro.

Lördagen den 15 juni 1991

På morgonen var det åter dags för avresa till nya aktiviteter. Denna dag till Ösjöfors handpappersbruk i Rumskulla. Vi blev välkomnade av guiderna Lars Nyberg samt Ewa Carlsson. Lars berättade om brukets utveckling från det att Lars Dristig år 1777 fått privilegium för uppförandet till dess bruket nedlades år 1926. Vi fick även möjligheten att prova på både formning och guskning vilka många av oss tog tillfälle till.

Bruket som numera förvaltas av Stiftelsen Ösjöfors Handpappersbruk hade samma dag som vi besökte detta sitt årsmöte. Med anledning därav blev vi särskilt välkomnade av stiftelsens ordförande Bengt Johansson som även informerade om det gamla bruket. Bengt Johansson som till vardags är kommunalråd i Vimmerby har lagt ned stort personligt engagemang i arbetet med att bevara Ösjöfors handpappersbruk. I den vackra mangårdsbyggnaden från 1700-talet fick vi se den gamla filmen "Formare, läggare och guskpojke" tagen när produktionen vid bruket var i gång under Albin och Ernst Bergholms ledning på 1920-talet.

Efter det att vi avnjutit medhavd lunch i det fria var det dags för avhållandet av föreningsstämma i vår förening (Se utförligt referat).

Efter återkomsten till Växjö var det dags för festmiddag på hotell Cardinal. Under middagen uppmärksammades Gunnar Christie Wasberg för sina ovärderliga insatser för föreningens fromma varvid ordföranden överlämnade en liten minnessak från "Glasriket". Kvällen förflytt därefter under gemytliga former med mycket prat om papper.

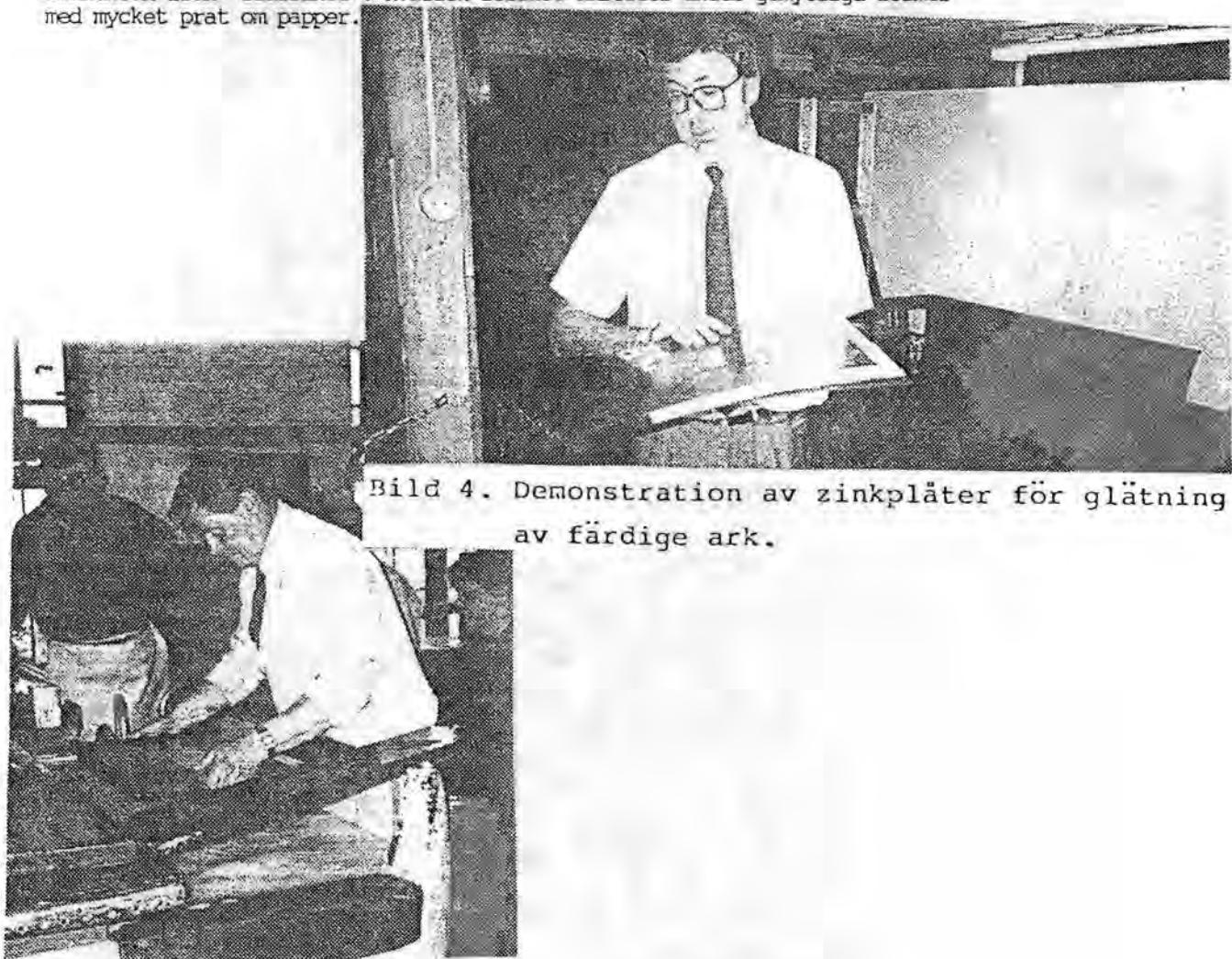

Bild 4. Demonstration av zinkplåter för glätning av färdige ark.

Bild 5. Claes Ekeroth, som vanligen former handpapper i Grycksbo. Viser Lessebo hur det skall gå till, under överseende av bl.a. hustrun Kristina.

Bild 6. Ordförande former handgjort papper, med assistens av Sven Erik Carlsson, Lessebo.

Söndagen den 16 juni 1991

Konferensens sista dag ägnades bl a åt besök vid Fröåsa handpappersbruk vilket finnes uppfört i hembygdsparken i Virserum. Vid frankosten blev vi välkomnade av medlemmen Gösta Lindström som gav oss en fyllig och intressant redögörelse om brukets historia; dess tidigare belägenhet vid Kräketorps-ån, försäljningen med uppförande på Liseberg under Göteborgsutställningen år 1923, hembygdsföreningens återköp av bruket med uppförande i hembygds-parken i Virserum. Vi kände oss mycket varmt välkomna och fick naturligtvis även här möjlighet att prova på arbetet vid kypen. En trevlig och informativ skrift om Fröåsa Handpappersbruk med bl a Gösta såsom förstadsråd förrädades oss. En intressant och unik företeelse konstaterades på brukets övervåning där en autentisk snickeriverkstad var uppförd. Man kan ju tänka sig vikten det dags för besök på Möbelfabriksmuseet i Virserum. Efter en kaffestund med föredrag av Gösta fick vi vandra runt på fabriksmuseet med Bengt Svensson som siceron. Man blir mycket imponerad av museet som bl a uppvisar en komplett anläggning av maskiner för möbeltillverkning drivna av ett vattenhjul som på de gamla handpappersbrukens tid. Bengt Svensson hade även tillverkat en modell av Fröåsa Handpappersbruk med helt otrolig detaljrikedom.

Allt har sitt slut. Så även NPH-konferensen. Efter att föreningens ordförande avslutat konferensen åkte var och en av oss till respektive hemort. Även om vädrrets makter varit något onädiga med regniga dagar som följde tyckte vi nog var och en att det varit tre mycket trevliga och minnesrika dagar.

Bild 7. Nanina Löken formar ett ark papper.

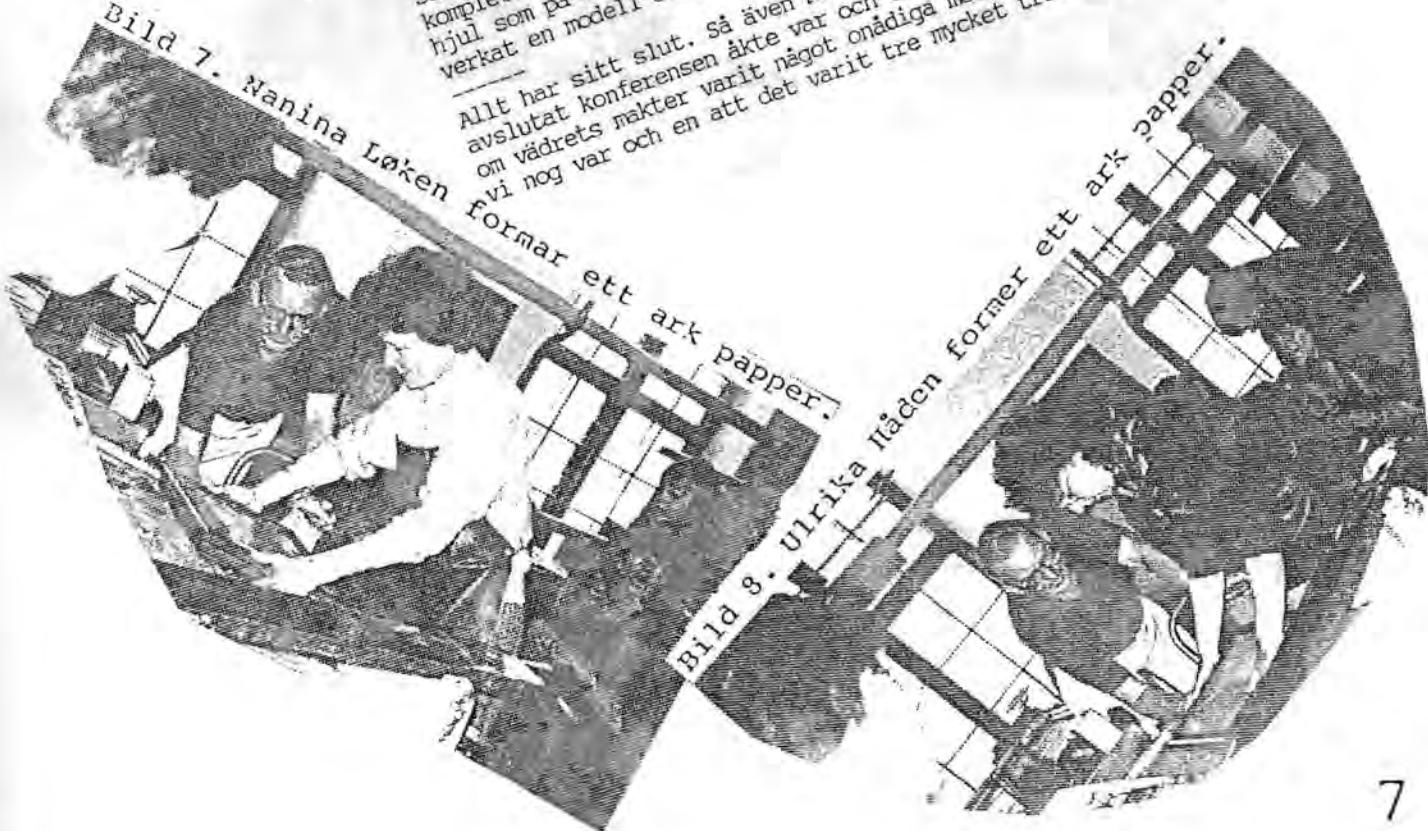

Bild 9. Marie Brunner former ett ark papper.

Bild 10. KLIPPAN - LESSEBO bjuder NPH-medlemmarna
på lunch i bruksmiljø.

S I L K E B O R G K A L D E R!

HÅNDGJORT PAPIR - TRADITION OG FORNYELSE

Papirkonference i Silkeborg den 22. og 23.maj 1992.

- Formål : at bringe udøvere og interesserede i håndgjort papir sammen for at diskutere produktionen af håndgjort papir historisk, aktuelt og i fremtiden.
Herunder er det et selvstændigt formål at bringe de gamle papirmager fra Silkeborg Papirfabrik sammen med nutidens og fremtidens udøvere af håndgjort papir.
- Målgruppe : de gamle papirmagere, papirkunstnere, papirkonservatorer og papirhistorikere.
- Rammerne : konferencen afholdes fredag den 22.maj kl.10-21 og lørdag den 23.maj 1992 kl.9-13 på Silkeborg Museum.
- Program
fredag : kl.10.00 Velkomst, kaffe og præsentation af Silkeborg som papirby, Silkeborg Papirfabriks historie og Silkeborg Museums nyindrettede papirværksted "Bøtten" ved museumsinspektør Keld Dalsgaard Larsen.
kl.12.00 Frokost.
kl.13.00 Oplæg om det håndgjorte papir på Silkeborg Papirfabrik ved fhv. bøttemester Henrik Boris.
kl.14.30 Besøg på Silkeborg Papirfabrik ved laboratorieleder Jørgen Rahbek. Under besøget nydes en kop kaffe.
kl.16.30 Oplæg og diskussion om håndgjort papir i fremtidens Danmark. Oplæg ved Birgit Østergaard Pedersen, Århus.
kl.18.00 Aftensmad i museets café.
kl.19.00 Håndgjort papir i Silkeborg - to videofilm med efterfølgende fri spørge- og diskussionsrunde.

lørdag : kl. 9.00 Håndgjort papir og de danske arkivalier.
Indlæg ved afdelingsleder Hans Peder
Pedersen, Konservatorskolen: Mindre pa-
pirlabrikker i Danmark ca. 1816 til 1848.
Og lærer Grethe Jørgensen, Konservator-
skolen: papiranalyser på den danske
konservatorskole.
kl.10.30 Restaurering af arkivalier - nye mulig-
heder. Oplæg ved konservator Per Laursen.
kl.11.30 Opsamling og drøftelse af eventuelle
kommende initiativer og undersøgelser.
kl.12.00 Frokost i museets café.
kl.13.00 Opbrud.

Under konferencen vil der være lejlighed til selv at arbejde lidt
i museets papirværksted "Bøtten".

Konferencen koster 400 kr. pr. deltager, hvilket er betaling for
mad og materialer.

Alle henvendelser vedrørende konferencen bedes rettet til:

Museumsinspektør Keld Dalsgaard Larsen.
Silkeborg Museum.
Hovedgaarden.
DK-8600 Silkeborg.

V I G T I G M E D D E L E L S E ! ! !

N P H T skifter redaktør!

Med udgangen af 1991 ophører undertegnede at
være redaktør for NPHT, årsagen er at jeg er
valgt til rektor for Konservatorskolen i
København, i perioden 1992 - 1995.

Tak for læsernes tålmodighed i 1991.

Tag vel imod den nye redaktør, Ulrika Hådén.

Hendes adresse er: STRANDSVEJAN; GÄSTA 7373

 860 20 NJURUNDA SVERIGE

Telefon: 060 321 73. Fax: 060 17 04 01

Nordisk pappershistorisk bibliografi

Supplement 7:1989-1991

med bidrag från Centrallaboratorium AB (Finland), Gunnar Christic Wasberg
(Norge) sammansländ av Jan Olof Rudén (Sverige)

Samma urvalsprinciper som ligger till grund för Nordisk pappershistorisk bibliografi t.o.m. 1986 i NPH-Nytt 5 (1977):3 samt senare supplement och samma klassifikationssystem har använts i detta supplement, som omfattar arbeten publicerade 1989-91 men även täcker tidigare luckor.

För tidskriftsartiklar och liknande har använts följande modell:
volym/Årgång År Häfte sidor
23 (1987):3, 10-11

SYSTEMATISK AVDELNING. Översikt

- Allmänt och blandat. 0
- Bibliografi. 1
- Periodica. 2
- Allmän pappershistoria. 3
- Danmarks pappershistoria. 4.1
- Danmark. Särskilda företag. 4.11
- Finlands pappershistoria. 4
- Finland. Särskilda företag. 4.21
- Norges pappershistoria. 4.3
- Norge. Särskilda företag. 4.31
- Sveriges pappershistoria. 4.4
- Sverige. Särskilda företag. 4.41
- Biografi. 5
- Pappershistorisk forskning. 6
- Terminologi. 6.0
- Vattenmärken. 6.1
- Särskilda vattenmärken. Motivval. 6.11
- Pappershistoriska samlingar. 6.3
- Pappershistoriska sammanslutningar. 6.4
- Föreningen Nordiska pappershistoriker. 6.41
- Tillverningsprocessens historia (Teknologi). 7
- Allmänt. 7.0
- Råmaterial. 7.01
- Arbetskraften. 7.03
- Forskning och utveckling. 7.04
- Tillverningsgången. 7.2
- Industrihistoria. 7.21
- Den färdiga produkten och dess egenskaper. 7.3
- Bearbetning av produkten. 7.4
- Papper som handelsvara. 8
- Papper och avnämarna. Allmänt. 9
- Boktryckeri. 9.1
- Konservering. Restaurering. 9.2
- Papperskonst. 9.3

0. ALLMÄNT OCH BLANDAT

ABADIE-MAUMERT, F A, Et papirhistorisk dokument [från andra världskriget]. (NPH-Nytt 17 (1989):2, 6).

VILSBØLL, Anne, Det håndlavede pappers själ. (Dansk Kunsthåndværk 1986:3, 13).

1. BIBLIOGRAFI

Conservation information network. (NPH-Nytt 17 (1989):2, 9)

Nordisk pappershistorisk bibliografi. Supplement 5:1985-1987. (NPH-Nytt 15 (1987):1, 60-74)

Nordisk pappershistorisk bibliografi. Supplement 6:1987-1989. (NPH-Nytt 17 (1989):2, 13-23)

RUDÉN, Jan Olof, Pappershistorisk litteratur till salu. Antikvariansrunda i Stockholm. (NPHT 18 (1990):2, 10-12)

2. PERIODICA

Nordisk pappershistorisk tidskrift årg 18 (1990). H 1-4, Red Jan Olof Rudén

Nordisk papirhistorisk tidskrift årg 19 (1991). H 1-4. Udgivet af Nordisk Papirhistorisk Forening. Red Hans Peder Pedersen

Nordisk pappershistorisk tidskrift. Redaktören har ordet. (NPHT 18 (1990):1, 1)

Redaktörsskifte 1991. (NPHT 18 (1990):4, 1)

3. ALLMÄN PAPPERSHISTORIA

AHLBOM, Hélène, Skogsindustrin. Babyn tvingades fram mot jöväntligare teknik. Nu kräver alla föräldrar klorfria blöjor till barnen. (Veckans Affärer 1990:9, 70-71)

Bai Bangprojektet hotas av nedläggning efter 20 motsträviga år. Fel avbryta hjälpen trots miljardförluster. (Affärsvärlden 1990:4, 16-19, 22-25)

BERG, Elisabet, Papperet kom med araberna till Europa. (Bygd och Natur 70 (1989):5, 4-5).

ENEROTH, Otto, Papper. (i: Hantverkets bok. 5. Boktryckarkonst. Sthlm 1937, 271-304).
Pappersprover

FELDHUSEN, K, Papperets kemiska historia. (Svenska museer 1974:2)

HÄDEN, Ulrika, Papperstillverkning förr och nu. (Vi på Ortviken 6(1991):3, 8-9)

KALFJÄLL, Birgitta, Bai Bang. Strul, brök och glädjeämnen. (Vi 1990:45, 48-51, 53)

LUNDBERG, Sten, Papper, papper och kläder. Hantverk. (Form 1989:4, 38-39)
Om handjort japanskt papper, Washi

LUNDBERG, Sten, Papperstillverkning - urgammat japanskt hantverk. (SIA 1989:4, 16-18)
Pappret var en hemlighet i över 500 år.
(Handarbete steg för steg (1991):6, 44-67).

RUDIN, Bo, Handgjort papper i Mikronesien - från barktyg till skrivmaterial. (NPHT 18 (1990):2, 6-10).

RUDIN, Bo, Making paper. Vällingby 1990.
Rudins.

RUDIN, Bo, Washi - handgjort japanskt papper med tusenåriga traditioner. (Nordisk cellulosa 1989:5, 8-9, 11-12, 14-15)

RUDIN, Bo, Washi - det handgjorda japanska papperet. (NPHT 18 (1990):1, 9-14).

WASBERG, Gunnar Christie, Britisk papirproduksjon i femhundrade år. [Recension.] (NPH-Nytt 17 (1989):2, 7)

WASBERG, Gunnar Christie, Tre hundre års papirhistoria. [Anmälan av G T Mandl, Three hundred years in paper.] (NPH-Nytt 15 (1987):4, 54)

VILSBØLL, Anne, Arbødighed eksisterer endnu. [Papperstillverkning i Japan.] (Ilrymfaxe 1988:4, 26-31).

VILSBØLL, Anne, Cannabis Press - et forlag i Fukuhara, Japan. Et portræt af Asao Shimura, papirmager og papirforsker. (Ilrymfaxe 1989:juni, 33-35).

VILSBØLL, Anne, Dagbogsblade fra Japan, april - maj 1987. (Dansk Kunsthåndværk 1987:2, 16-17).

VILSBØLL, Anne, Papirdelegation til Kina - Zhejiang provinsen. 1-2. (NPHT 19 (1991):1, 3-5, 2/3, 28-33).

4.1 DANMARKS PAPPERSHISTORIA

ROTTENSTEN, Birte & HAABEN, Ebba, Danske Vandmerker og papirmøller, 1570-1695. 1-2. København, 1987-88.

Recension av Gunnar Christie Wasberg (NPHT 19 (1991):1, 9) - Norsk Slektshistorisk Tidsskrift 1990, 304-305

4.11 DANMARK. SÄRSKILDA FÖRETAG

Elisabethsmilde, Brønsholmsdal, Havreholm

PEDERSEN, Hans Peder, En dansk papirfabrikant, 1834-1848 [Peder Christian Deichmann]. Khvn 1991: Konservatorskolen, 79 s. Vm.

Danmarks Grafiske Museum, Odense
Levende håndværk. Arbejdende bøtte og permanent papirstand på Danmarks Grafiske Museum. (Papirposten 1989:nov, 14.)

Silkeborg
Handpapperstillverkningen ved Silkeborg nedlagt [høsten 1990]. (NPHT 18 (1990):4, 11)

Papirmagerlauget i Danmark (Papirposten 1989:nov, 18.)

4.21 FINLAND. SÄRSKILDA FÖRETAG

Baalins Alttarit
They committed themselves to paper [: Seppo Hallavaino & Välski Putkonen]. (Finnish trade review (1990):2, 40)

Metsä-Seria Oy
Making vegetable parchment. (Paper 215 (1991):5, 14)

Verla
DESCHAMPS, Pierre, Une usine patrimoniale [Verla]. (Journal des pates et papiers 5 (1989):5, 21)

Verla - vanhaa tehdaskulttuuria. (Faktori 73 (1989):6, 42-43)

4.3 NORGE PAPPERSHISTORIA

ABADIE-MAUMERT, F A, Den norske papirindustri for 70 år siden. (NPH-Nytt 15 (1987):4, 47-49)

Arbeidsfolk forteller fra papirindustrien. Red. av Edvard Bull, Oslo 1953. (Norsk folke museums serie.)

4.31 NORGE. SÄRSKILDA FÖRETAG

Klevfos
ERIKSTAD, Oddvar & JENSEN, Karina, Nytt liv i Klevfos. (Aftenposten 23.6.1989)

GURANDSRUD, Karl J, Bransjemuseum under oppbygging i Lötzen. (Skogsindustri 43 (1989):11, 23-24, 27)

JERVÅN, Magne, The industrial museum at Klevfos. (Teknik & Kultur 1990:2/3, 25-27)

M Peterson & Son A/S
SJØLIE, Halstein, Fra Krambod til konsern. (Skogindustri 45 (1991):3, 30-31)

4.4 SVERIGES PAPPERSHISTORIA

AMBÖRN, E, Pappersindustrin. (Plan. Tidskrift för planering av landsbygd och tätorter 19(9:2)

BOSÄUS, Elis, Utveckling av produktion och teknik i svensk massa-industri 1857-1939. En översikt. Stockholm 1949. (Industrihistorisk skriftserie utg av Svenska Cellulosa- och trämasseföreningarna. 4)

CARLBERG, Mats Jr & SCHOLANDER, Axel, Teknisk uppkäftighet. Om veteraner och tekniksprång i massa- och pappersindustrin. Stockholm: Skogsindustrierna, 1989. 159 s. (Historiska utskottets skriftserie. 8)

Recension av Bo Rudin i NPHT 18 (1990):2, 16-17

ENGSTRÖM, Gustaf, Pappersfabrikationen och trämasseindustrin i Sverige under 25-årsperioden 1881-1907. Göteborg 1908. (I: Göteborg. Tekniska samfundet 1881-1907)

LANDBERG, Ewert, Från noll till nio miljoner ton på hundra år...[Papprets och skogsindustrins utveckling 1890-1990 i Sverige.] (Svensk Papperstidning 93 (1990):11, 73-75.)

LANDBERG, Ewert, Klara papper. Svenska pappersbruksföreningen 1917-1968.

Recension av Sven Rydberg (NPHT 18 (1990):4, 10-11)

Pappersfabrikerna i Sverige 1836 [totalproduktion]. Ur Statistik öfver Sverige 1836. (NPHT 18 (1990):2, 5-6)

RYDBERG, Sven, Papper i perspektiv. Massa- och pappersindustri i Sverige under hundra år. Stockholm: Skogsindustrierna, 1990. 170 s. (Historiska utskottets skriftserie. 10.)

Recension av Ewert Landberg i NPHT 18 (1990):3, 17-20

Skogsindustrierna 100 år. (NPHT 18 (1990):3, 17-21.)

4.41 SVERIGE. SÄRSKILDA FÖRETAG

Arboga pappersbruk

RUDÉN, Jan Olof, Om Arboga pappersbruk. (NPHT 18 (1990):2, 1-5) Vm.

RUDÉN, Jan Olof, Arboga pappersbruk - ett tillägg. (NPHT 18 (1990):4, 9) Vm.

Aspa bruk

FEUK, Marie, Bruket som leder jakten på den klorfria massan. Renare industri. (Ny teknik 1991:1/2, 18-19.)

Bäcklunda pappersbruk

RIETZ, G & NILSSON, N T, Anders Trobeck och Bäcklunda pappersbruk. (Gärds häradshembygdsföreningens jubileumsskrift 1935-85, 124-129.)

Fiskebyholm
HELMFRID, Björn, Fiskebyholm vid Norrköping. (NPHT-Nytt 17 (1989):4, 4-7.) Vm

Forsså pappersbruk
GARNERT, Jan, De la grunden till Sveriges välstånd. Ett gulnat fotografi. (Land 1990:41, 20.)

Frövikfors
SJUNNESSON, Helene, Frövikfors paper mill. (Teknik & Kultur 1990:2/3, 42-45)

SVANBERG, Lena, Spara kladdanteckningarna med striderna, bråken och idéerna. (Veckans affärer (1990):23, 26-27)

Fröåsa/Krökretorp
RYDÉN, Josef, Handpappersbruk i hembygdspark [Fröåsa pappersbruk i Virserums hembygds-park] (Bygd och Natur 70 (1989):5, 6-8.) Vm

[Uppmätningsritning av pappersbruket av Frej Klemming 1920.] (NPHT 18 (1990):4, 12.)

Gruvön
DAHLGREN, Bo, Vardagsbilder från Gruvöns pappersbruk 1987-1988. Göteborg: Bild & Design [1989]. 141 s.

Grycksbo
BORG, Oskar, Grycksbohistorier från tiden för första världskriget upptecknade efter Jöns Lars Andersson av Oskar Borg. (NPHT 17 (1989):2, 10-11)

FROST, J, Lumpsamlingen för Grycksbo pappers-bruk. (NPHT-Nytt 17 (1989):4, 20)

RUUDSTRÖM, Lars, [Svar på Elisabet Bergs debattartikel.] (NPHT-Nytt 17 (1989):2, 9)

Gullisby pappersbruk
NORDENSON, Per, Gullisby pappersbruk rekonstruerat. (NPHT 18 (1990):3, 10-12.)

Hallsta
75 years with Hallsta papermill, 1915-1990. Hallstavik: Hallsta pappersbruk, 1990. 33 s. - 75 år med Hallsta pappersbruk, 1915-1990. ibidem 33 s.

Handpappersbruket, Stockholm
WENNERGÅRD, Maria, Sveriges minsta pappers-bruk. Sanny, 36, håller liv i ett 1000-årigt hantverk. (Skogsindustrierna 1990:2, 18-19.)

Hornedström/Nyede
SVENSK, Rune, Hornedström/Nyede pappersbruk - Sveriges nordligaste handpappersbruk, 1760-1833. (NPHT 18 (1990):4, 3-5.) Vm

Ilytebruk
ÅLRIKSSON, Bengt-Ake, 90-talet. Returfibrens årtionde. (Skogen 1991:1, 21.)

FEUK, Marie, Återvinningsindustri; Gamla tideringar måste vara färska. (Ny teknik 1990:8, 30-31.)

STERN, Åke, Hylte bruk en jätteindustri som
går jobb åt var fjärde invånare. (Smålands
Posten 22.5.1990.)

Håfreström
SVENSSON, Gunnar, Håfreström går sin egen
väg för kontakt med marknaden. (Grafiskt fo-
rum 1991:3, 20-24.)

Kvarnsvedens pappersbruk
BJURBOM, Mats, Anekdoter och arbetsliv. Om
Gamla bruket och Nedre sliperi vid Kvarnsve-
dens pappersbruk. Foto Pär K Olsson. Bor-
länge: STORA Kvarnsveden, 1989. 115 s.

Lessebo
JOHANSON, Gustaf, Lessebo ett pappersbruk i
tiden. (Smålands Posten 4.5.1990.)

LEO, Stefan, Lessebo klorfria papper - en
historisk miljöframgång. (Smålands Posten
23.3.1990.)

NORDSTRÖM, Olof, Lessebo : om trakterna
kring sjön Läen och Lessebo bruk fram till
1860. Lessebo: Kulturnämnden, 1990. 160 s.

RUDÉN, Jan Olof, Pappersformarna i Lessebo.
(NPHT 19 (1991):2/3, 3-19.)

Lingonbacka
(Kungörelse 1840 om pris på lump levererad
till Lingonbacka eller till handlandena
Lenngren och Björck i Uppsala.) (NPHT 18
(1990):3, 24.)

Papyrus
ALTHIN, Torsten, Papyrus 1895-1945. Minnes-
skrift 1945.

Rinkeby
LINDBERG, Gunilla, Ord- och bildverkstan i
Rinkeby - De gör sitt eget papper. (Bygd och
Natur 70 (1989):5, 9-10.)

Strömsholm
LINDSTRÖM, Gösta, Virserums pappersbruk -
Strömsholm. Virserum 1991. 25 s. Vm

Tumba
CONRADSON, Birgitta, Tumba pappersbruk och
invandrarforskning. (NPHT 17 (1989):4,
16-18.)

Ösjöfors
ALTHIN, Torsten, Terminologien vid Ösjöfors
pappersbruk 1926. (NPHT 18 (1990):3, 4-9.)

TIURESSON, Jan, Ösjöfors handpappersbruk -
det sista i sitt slag. (Svensk Papperstid-
ning 93 (1990):7, 12, 14, 16.)

5. BIOGRAFI

Ahlgren, Charlotte
RUIN, Pähti, Papperskonservator - ett världs-
yrke. (DIK-Forum 1991:5, 4-5.)

Andersson, Jöns Lars
BORG, Oskar, Grycksbohistorier från tiden
för första världskriget upptecknade efter
Jöns Lars Andersson av Oskar Borg. (NPHT-Nytt
17 (1989):2, 10-11)

Anzelius, Georg
KLOCKLJUNG, Mats, Pappersmakaren Georg An-
zelius. (Hemslöjden 1991:1, 12-13.)

Baalai Altarit
They committed themselves to paper [: Seppo
Hallavaino & Välski Putkonen]. (Finnish
trade review (1990):2, 40)

Bååth, Eva
GUESSING, Tove M, Det är väl ingen konst,
Eva! Hon trollar fram sitt eget papper i kö-
ket. (Skogsindustrierna 1991:5, 24)

Börjesson, Ingeborg
NYSTRÖM, Jan-Olov, Ingeborg Börjesson [Sveri-
ges mest kända marmorerares]. (Bokvännan
1988:4, 89-91.)

Casati, Stefano
Et marmoreringssværksted i Venedig. (Papirpos-
ten 1990:april, 14.)

Deichmann, Peder Christian
PEDERSEN, Hans Peder, En dansk papirfabri-
kant, 1834-1848 [Peder Christian Deichmann].
Khvn: Konservatorskolen, 1991. 79 s. Vm.

Giannini, Enrico
SENNIS ERIKSSON, Livia, Pappersmarmorering.
(Hemslöjden 1991:1, 8-9.)

Holm, Sanny
WENNBERG, Maria, Sveriges minsta pappers-
bruk. Sanny, 36, håller liv i ett 1000-årigt
hantverk. (Skogsindustrierna 1990:2, 18-19.)

Hunter, Dard
RUDÉN, Jan Olof, Dard Hunter - amerikansk
pappersforskarklassiker. (NPHT 17
(1989):4, 19)

Hådén, Ulrika
RUDÉN, Jan Olof, Ulrika Hådén mottagare av
stipendium ur Gösta Lilié dahls fond. (NPHT
19 (1991):1, 12.)

Jensch, Georg
RUDÉN, Jan Olof, Historikern Georg Jensch
död. (NPHT 19 (1991):1, 11.)

Ravnborg, Henry
Levende håndværk. Arbejdende bøtte og perma-
nent papirstand på Danmarks Grafiske Museum.
(Papirposten 1989:nov, 14.)

Ridderstad, Per S
NILSSON, Göran, "En akademisk profession".
[Om professuren i bok- och bibliotekshisto-
ria, Lund.] (DIK-Forum 1991:6, 4-6)

Ryberg, August
MAGNUSSON, H., Pappersmakaren August Ryberg.
(Asarumsdalen 1986-87, 11-18.)

Shimura, Asao
VILSBØLL, Anne, Cannabis Press - et forlag i
Fukuhara, Japan. Et portræt af Asao Shimura,
papirmager og papirforsker. (Hrymfaxe
1989:juni, 33-35).

Tegsell, Hjördis
LUNDELL, Kerstin, Papper tillägnat det sköna.
(Nordisk cellulosa 1990:4, 10-11, 14-15.

Trobeck, Anders
RIETZ, G & NILSSON, N T, Anders Trobeck och
Bäcklunda pappersbruk. (Gärds härads hem-
bygdsförenings jubileumsskrift 1935-85,
124-129.)

Waaben, Ebba
Ebba Waaben mottagare av stipendium ur Gösta
Liljedahls fond. (NPHT 18 (1990):1, 18.)

Wendelbo, Øystein
Øystein Wendelbo 60 år. (Aftenposten
25.1.1991.)
Intervju om papirforskning

Vilsbøll, Anne
Charta. [Utställningskatalog.] Himmerlands
Kunstmuseum 4.2-12.3 1989. (13 s.)

CLARK, Evelyn, The paper chase. (Scanorama
1989:maj, 66.)

RUDIN, Bo, Stampverket på Strynø [i Anne
Vilsbølls pappersverkstad]. (NPHT-Nytt 17
(1989):2, 1-3.)

6. PAPPERSHISTORISK FORSKNING

ERICSSON, Harry, Tillvägagångssättet vid lo-
kalhistorisk forskning. (NPHT-Nytt 17
(1989):3, 4-9).
- Tidigare publicerat i NPHT 1 (1973):3,
3-8

LJUNGGREN, Lars, Ämnen i svensk pappershisto-
ria : 2. (NPHT 18 (1990):1, 18)

RUDÉN, Jan Olof, Dard Hunter - amerikansk
pappersforskarklassiker. (NPHT-Nytt 17
(1989):4, 19)

RUDÉN, Jan Olof, Ämnen i svensk pappershisto-
ria. (NPHT-Nytt 17 (1989):3, 9-10)

RUDÉN, Jan Olof, Ämnen i svensk pappershisto-
ria : 3 (NPHT 18 (1990):3, 23)

6.0 TERMINOLOGI

ALTHIN, Torsten, Terminologien vid Ösjöfors
pappersbruk 1926. (NPHT 18 (1990):3, 4-9.)

EZEYA-ALVEAR, Carlos, Grafisk & papperstek-
nisk ordbok. Svensk-engelsk/Engelsk-svensk.
Göteborg 1981, 222 s.

6.1 VATTENMÄRKEN

LILJEDAHLS, Gösta, Om vattenmärken i papper
och vattenmärkesforskning. (Svenska arkivsam-
fundets skriftserie 18 (), 54-72)

6.14 SÄRSKILDA VATTENMÄRKEN, MOTIVVAL

Efterlysning [av vattenmärken från Nordtysk-
land med Kart XII:s namnchiffer]. (NPHT-Nytt
17 (1989):2, 24)

EKEROTH, Claes & HOLM, Sanny, Om Vasa hand-
papper. (NPHT 18 (1990):3, 1-3) Vm

WASBERG, Gunnar Christie, Berömt varemerke
[Vannmerke]. (Nesjar 1989-90, 45.)

6.3 PAPPERSHISTORISKA SAMLINGAR

FORSELLES, Birgitta af, Pappermuseet vid
Centrallaboratoriet AB, Helsingfors. (NPHT-
Nytt 17 (1989):2, 3-5.) Vm

JONSSON, Åse, Papperslektioner på Göteborgs
Industrimuseum. (NPHT 18 (1990):3, 13-16)

6.4 PAPPERSHISTORISKA SAMMANSLUTNINGAR

The British Association of Paper Historians.
(NPHT 18 (1990):1, 20)

RUDÉN, Jan Olof, Västtyska och östtyska pap-
persforskare går samman. [Arbeitskreis für
Papiergeschichte, Deutsche Bibliothek, Leip-
zig.] (NPHT 19 (1991):1, 8)

WASBERG, Gunnar Christie, [Referat av] XI
internat Kongress i papirhistorie, 17-22.8
1990, Malmö. (NPHT 19 (1991):1, 10)

6.41 FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER

NPH räkenskaper 1986. (NPHT-Nytt 15 (1987):4,
59)

NPH räkenskaper 1988. (NPHT-Nytt 17 (1989):2,
11)

Protokoll fört vid NPH:s medlemsmöte i Stryn-
ø den 10 juni 1989. (NPHT-Nytt 17 (1989):3,
14)

Protokoll från Föreningsstämma 15.6 1991 i
Ösjöfors. (NPHT 19 (1991):2/3, 20-21)

Verksamhetsberättelse för tiden mellan med-
lemsmötet i Oslo (1987) och Odense (1989).
(NPHT-Nytt 17 (1989):2, 12)

Förvaltningsberättelse 1989-1991. (NPHT 19
(1991):2/3, 22-23)

RUDÉN, Jan Olof, NPHT-11, København - Odense -
Strynø, 9-11 Juni 1989. Referat. (NPHT-Nytt 17
(1989):3, 12-13)

NPH-12, Växjö, 14-16/6 1991. [Inbjudan.]
(NPIH 18 (1990):4, 6-7)

Stadgar. (NPIH 18 (1990):2, bakpärmen)

Stadgar [antagna 1991]. (NPIH 19 (1991):2/3,
24-27)

Nytt från styrelsen (NPH-Nytt 17 (1989):3,
15)

HASBERG, Gunnar Christie, Scandinavian paper
historians. (IPIH Information 4 (1989), 204.)

7. TILLVERKNINGSPROCESSENS HISTORIA (TEKNOLOGI)

BORG, Olof F, Papper och pappersmassa : en
grundbok. Markaryd: Sveriges skogsindustri-
förbund, 1989. 170 s.

GÄVELIN, Gunnar, Papperstillverkning. Red.
Olof F Borg. [Ny, omarb. uppl.] Markaryd:
Sveriges skogsindustriförbund, 1990. 153 s.

7.0 ALLMÄNT

LINDBERG, Olof, Näringsgeografiska studier
över den svenska pappersindustriens lokalisering. Diss Uppsala 1951. (Geographica, 23)

7.01 RÅMATERIAL

FEUK, Marie, Återvinningsindustri: Gamla tider
möste vara färsk. (Ny teknik 1990:8,
30-31.)

HOLM, Fredrik, De gör papper av björk,
timotej och vass [Organosolv-metoden för pap-
persmassa]. (Ny teknik 1988:12, 20-21)

PIETTE, L, Om papperstillverkning av lumpor,
halm och andra ämnen. (NPIH 18 (1990):2,
13-14)

RINMAN, Erik Ludvig, Papper av halm. Rinmans
metod. Patent no.66017. Stockholm 1929.

SMÄRT, Berthold, Om halmpapper och halmmas-
sa. Anförande vid Landbruksakademiens sam-
manträde den 17 oktober 1927. (Landbruks-
akademien's handlingar och tidskrift 1927,
752-754)

ÖMAN, Erik, Limning av papper med harts.
Stockholm 1925. 78 s. (Skrifter utg. av Sv.
Teknologföreningen, 3), Litt.

7.02 PRODUKTIONSMEDDEL

RUDÉN, Jan Olof, Hur gick det med invente-
ringen av pappersformular i Sverige? Del 2.
(NPIH 18 (1990):1, 15-17)

RUDÉN, Jan Olof, Pappersformarna i Lessebo.
(NPIH 19 (1991):2/3, 3-19.)

RUDÉN, Jan Olof, Pappersformen – pappersmaka-
rens verktyg (Bygd och Natur 71 (1990):2,
28-29)

RUDIN, Bo, Stampverket på Strynø [i Anne
Viisbølis pappersverkstad]. (NPH-Nytt 17
(1989):2, 1-3.)

7.03 ARBETSKRAFTEN

ANDERSSON, Owen, Papper och miljö. (Verkstä-
derna 1989:9, 44-46)

Arbeidsofolk forteller fra papirindustrien.
Red. av Edvard Bull. Oslo 1953. (Norsk folke-
museums serie.)

BJURBOM, Mats, Anekdoter och arbetsliv. Om
Gamla bruket och Nedre sliperi vid Kvarnsve-
dens pappersbruk. Foto Pär K Olsson. Bor-
länge: STORA Kvarnsveden, 1989. 115 s.

BORG, Oskar, Grycksbohistorier från tiden
för första världskriget upptecknade efter
Jöns Lars Andersson av Oskar Borg. (NPH-Nytt
17 (1989):2, 10-11)

7.04 FORSKNING OCH UTVECKLING

ANDER, Paul, Naturens egen blekning – bio-
blekning. (Naturvetenskapliga forskningsrå-
dets årsbok 1990, 103-112.)

FEUK, Marie, Bruket som leder jakten på den
klorfria massan. [Aspa bruk.] Renare indu-
stri. (Ny teknik 1991:1/2, 18-19.)

FRÖJD, Ingmar, FOU-projektet för papperskon-
servering. (Nordinfo-Nytt 11 (1988):4, 42-48)

HEDBERG, Britt, Papperets kulturvänlighet.
(Svensk papperstidning 92 (1989):17, 42-43)

KRANTZ, Torbjörn, Klorfritt – vad är det?
(Svensk papperstidning 1991:17, 11)

LUNDELL, Kerstin, Ozonblekning alternativ
till syrgas (Kemisk tidskrift 1991:5, 32-34)

Vad händer med klorblekningen? Sju experter
lägger ut kursen. Stockholm: Skogsindustri-
erna, 1989. 30 s.

7.2 TILLVERKNINGSGÅNGEN

ABADIE-MAUMERT, F A, 120 år! Det er alderen til bleking av papirmassene med ozon. (NPHT 18 (1990):4, 8-9)

BERG, Elisabet, Gör ditt eget papper. Stockholm: Brevskolan & LT:s förlag, 1989. [64] s. Vm

Gör ditt eget brevpapper. (Handarbete steg för steg (1991):6, 42-43)

Så här görs nytt papper av gammalt. (Handarbete steg för steg (1991):6, 33)

VILSBØLL, Anne, Håndlavet papir. København: Nyt Nordisk Forlag, 1987. (Værksted for mellemtrinnet.) 24 s. + Ijudband och diabilder

VILSBØLL, Anne, Håndlavet papir som nyt visuel sprog. (Dansk Kunsthåndværk 1984:3, 3-4)

VILSBØLL, Anne, Den lille papirfabrik. Herning 1989: AV-Form. 15 s. + verktyg.

VILSBØLL, Anne, Papirmageri. Håndlavet papir. København 1985: Borgens. 123 s.
- Recension av Randi B Studsgarth i Dansk Kunsthåndværk 1985:4

7.21 INDUSTRIHISTORIA

DESCHAMPS, Pierre, Une usine patrimoniale [Verla]. (Journal des pâtes et papiers 5 (1989):5, 21)

ERIKSTAD, Oddvar & JENSEN, Karina, Nytt liv i Klevfos. (Aftenposten 23.6.1989)

GURANDSRUD, Karl J, Bransjemuseum under oppbygging i Løten. (Skogsindustri 43 (1989):11, 23-24, 27)

HASLUM, Bertil, Skogsindustrijubileum med industrihistorisk dag [Växjö 29.5 1990, inbjudan]. (NPHT 18 (1990):1, 2)

JERVAN, Magne, The industrial museum at Klevfos. (Teknik & Kultur 1990:2/3, 25-27)

SJUNNESSON, Helene, Frövifors paper mill. (Teknik & Kultur 1990:2/3, 42-45)

Verla- vanhaa tehdaskulttuuria. (Faktori 73 (1989):6, 42-43)

7.3 DEN FÄRDIGA PRODUKTEN OCH DESS EGENSKAPER

A 4-formatet engelsk uppfinning. Ur Svenska industriföreningens tidskrift 1839, april. (NPHT 18 (1990):4, 2)

BARNHOLDT, Christian, Revolution på pappernet. (Fakta 1990:12, 91)

Om standardisering av pappersformat

DENIS, Sergeant, Paper i fara. (Unesco-Kuriren 1989:10, 9)

GRANVIK, Margot, Välj rätt arkivpapper. (DIK-Forum 1990:4, 6-7)

Aldringsstabil, miljövärtigt papper

KNÖS, Börje, ANTONI, Nils-Fride & KÖHLER, Sigurd, Utredning och förslag angående pappersformaten inom statsförvaltningen. Stockholm 1943. 116 s. (SOU 1943:6)

KÖHLER, Sigurd & HALL, G, Undersökning över finpapperens hållbarhet med särskild hänsyn till svenska statens normalpapper. Investigations into the durability of paper. Stockholm 1925. (Statens provningsanstalt. Meddelande. 28)

LENNING, Einar, Normalformaten, deras system, användning och fördelar. Stockholm 1931 och senare uppl. (Nordisk boktryckarkonsts fackbibliotek. 12)

LEO, Stefan, Lessebo klorfria papper - en historisk miljöframgång. (Smålands Posten 23.3 1990.)

Miljövärtigt kontorspapper. Stockholm: Statskontoret, 1989. 51 s.

Permanent paper = ISO standard? (NPB-Nytt 17 (1989):4, 12)

STRÖMBERG, Paul, Pappersformatets standardisering. Ifors 1929. (Affärstekniska föreningen i Finland. Publikationer, 3)

7.4 BEARBEITNING AV PRODUKTEN

- BANK-JENSEN, Thea, Lek med papper. Övers. från danskan av Barbro Whitefield. Stockholm 1959. 48 s.
- BJÖRKHAN, Ivar, Handledning i pappslöjd. Gävle 1937.
- CLAESON, Sara, Pappslöjd. Serie i två delar för barnen i hemmet och skolan. 1-2. Stockholm 1937.
- GÄRBER, Jan, Möbler av papier maché [i Kulturen, Lund]. (Kulturen 1968, 81-86)
- GRANIT, Inga, Gör det av papp och papper. Västerås 1959. 78 s. (Stenebyserie. 7)
- HARBIN, Robert, Origamiboken. Konsten att vika papper. [Övers och bearb Elisabeth Lysander]. Stockholm: Sveriges radio, 1986. 62 s.
- HARBIN, Robert, Mera origami. Stockholm 1970.
- HØGLUND RASMUSSEN, Michael, Fremstilling af glober. (NPH-Nytt 17 (1989):4, 10-12)
- JACKSON, June, Leka med papper. En bok med idéer steg för steg. Malmö 1978. 63 s. (Hela familjens hobbybibliotek)
- Et marmoreringssväcksted i Venedig. (Papirposten 1990:april, 14.)
- NESSLE, Lena, Klipp och klistra i kartong och papper. Västerås 1974.
- NILSSON, Gunnar, Arbetsuppgifter i pappslöjd. Stockholm 1930.
- Origami. Konsten att vika papper. Stockholm 1970.
- NYSTRÖM, Jan-Olov, Ingeborg Börjesson [Sveriges mest kända marmorarerare]. (Bokvänner 1988:ii, 89-91.)
- PERMIN, Ib, & LINDE, Vibke, Pynt till jul. Klippa, vika, limma. Västerås 1969.
- SCHÜSSEL, Brigitte, Juldekorationer. [Övers Gisela Engelhardt.] Västerås 1971. 30 s. (ICA pysselböcker)
- SENNIS ERIKSSON, Livia, Pappersmarmorering. (Hemslöjden 1991:1, 8-9.)
- SIMMONS-CHRISTENSON, Gerda, Med papper, sax och fantasi. Stockholm: Svenska bokförlaget, 1961. (Förskolemetodik)
- THOMSON, Ruth, Kul med papper. Göteborg: Hezäta, 1977. (Kul-bok. 1)
- WINZER, Anton, Papiermaché, dess beredning och användning jemte deraf förfärdigade arbetens slipning, målning, lackering, förgyllning, försilftring, bronsering och dekorering. Övers. från 3. orig.-uppl. C A Ålander. Stockholm 1844. 44 s. (Allmännyttigt handbibliotek. 119)
- VLIET, Marion van, Vika papper. Västerås 1970.

8. PAPPER SOM HANDELSVARA

- BOSÄUS, Elis, Några data från svensk finpappersmarknad 1893-1918. Göteborg 1919. (I: Liber Librarium 1919)
- REHNSTRÖM, Maj-Britt, Papper för vackra tankar. [Om pappersaffärer i Stockholm.] (Fredags-Svenskan 18.5 1990, 15)
- RUDÉN, Jan Olof, Pappersimport och pappersförbrukning i Stockholm på 1600-talet. (NPHIT 18 (1990):1, 3-8). Vm
- RUDIN, Bo, Paperpoint. (NPHIT 18 (1990):3, 22)
- SJÖLIN, Torsten, Papper med tryck. (Samlar-nytt 1989:8, 4-7)
Om samlarverksamhet
- WASBERG, Gunnar Christie, The Norwegian paper company Carl Emil Ltd, 1840-1990. (IPH-Information (1990):2, 60-63)
- WASBERG, Gunnar Christie, 150 år i papir. Carl Emil a/s 1840 - 1. september - 1990. Tønsberg 1990. 111 s. Vm. Summary
- #### 9. PAPPER OCH AVNÄMARNA. ALLMÄNT
- DAVNER, Lars, Miljökampen mot kloret. Välj rätt i pappersdjungeln. (Skogen 1988:8, 38-39)
- HEDBERG, Britt, Papper som informationsbevarare. (Nordinfo-Nytt 11 (1988):4, 49-52)
- HØILAND, Terje, Brukte papir som våpen. Intervju med Richard Andvord om Annen Verdenskrig. (Aftenposten 21.6 1990)
- KALFJÄLL, Birgitta, Det farliga pappret. Dags att slå in på nya vägar. (Vi 1988:8, 22-25)
- Miljövärtigt kontorspapper. Stockholm: Stadskontoret 1989:15
- NILSDOTTER, Gunnel, Nu kommer miljövärtigt papper! (ICA-kuriren 1988:16, 62-63)
- OLSSON, Ingemar "Ping", Papperstyper för olika ändamål. Bearb. Peter Sjöstedt. 2. uppl. Markaryd 1984. 108 s. (Specialbok Sveriges skogsindustriförb. x-731)
- SVENSSON, Gunnar, Håfreström går sin egen väg för kontakt med marknaden. (Grafiskt forum 1991:3, 20-24.)

9.1 BOKTRYCKERI

- HEDÉN, Stig, Papper för tryck. Stockholm: Allmänna förlaget, 1989. [ii], 40 s.

9.2 KONSERVERING, RESTAURERING

1910. Sveriges bokbestånd börjar gunga. (Papper 11 (1990), 30-33)

BERGEN, Ingrid von, Kulturellt sönderfall - en ständig käpplöpning med tiden. (SVD 14.5 1989)

Conservation information network. (NPH-Nytt 17 (1989):2, 9)

CULLHED, Per & PALM, Jonas, Det vittrande papperet. (NPH-Nytt 17 (1989):3, 1-3)

DALIØ, Rolf, I tillegg til konservering. (Nordinfo-Nytt 11 (1988):4, 36-38)

DOLLOF, F W & PERKINSON, R L, Således bevarer man kunstværker på papir. [1976]

ERICSON, Martin, Konservering av bonader på papper. (Stiftelsen Västsvensk konservatörssatséjé. Årsskrift 2 (1990), 25-50)

ERICSON, Martin, Papperskonserveringsavdelningen vid SVK, Göteborg. (NPH-Nytt 17 (1989):4, 13-15)

FELLERS, Christer m fl, Ageing/degradation of paper : a literature survey. Stockholm: Riksarkivet, 1989. 139 s. (Rapport FoU-projektet för papperskonservering. 1E)

FELLERS, Christer m fl, Aldring/nedbrytning av papper. Stockholm: Riksarkivet, 1988. (Rapport FoU-projektet för papperskonservering. 1)

FRÖJD, Ingmar, FoU-projektet för papperskonservering (Nordinfo-Nytt 11 (1988):4, 42-48)

GYLLANDER, Dick, Vårt kulturarv hotar att försvinna. Papperet måste konserveras om hundratals hyllkilometer böcker ska räddas. (DN 18.6 1989)

HALLÉN-ABRAHAMSSON, Angelica, Hur mår våra material? (Framsteg inom forskning och teknik 1989, 76-88)

HEDBERG, Britt, Papperets kulturvänlighet [Om FoU-projektets resultat och framtida inriktning.] (Svensk papperstidning 92 (1989):17, 42-43)

HEDBERG, Britt, RIDDERSTAD, Per S & TOTTIE, Thomas, Preliminär PM rörande förslag till en svensk bevarandeplan för material i bibliotek och arkiv 1987-05-07. (NPH-Nytt 15 (1987):4, 50-52)

HENRIKSON, Karin, Ny USA-teknik räddar 1,5 miljoner böcker årligen. (SVD 14.5 1989)

HØJEL, Ivar A L, Bevaring i danske forskningsbiblioteker. En situationsrapport november 1988. (Nordinfo-Nytt 11 (1988):4, 5-8)

Internationale Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphikrestauratoren, IADA, 7. Internat. graphischen Restauratorenstag, Uppsala 26-30.8 1991. [Inbjudan] (NPHT 19 (1991):1, 7)

KARP, Leif, Glimtar från Lantmäterikontoret i Vasa län, Finland. (NPH-Nytt 17 (1989):4, 8-9)

LAURSEN, Per, Beschreibung verschiedener Anfaserungsgeräte. Köpenhamn: Eget förlag, 1983.

LAURSEN, Per, Erfahrungen beim Papieranfasern in der Königlichen Bibliothek in Kopenhagen. (Maltechnik 1980:3)

LAURSEN, Per, Masskonservering med papirudfyldningsmaskine. (Nordinfo-Nytt 11 (1988):4, 9-18)

LAURSEN, Per, Ny dansk maskin klarar restaurering av papper. (Grafiskt Forum 1978:10)

LAURSEN, Per, Papirudfyldning til restaurering og konservering. (Heddeleiser om konservering 1978:10)

LAURSEN, Per, Trockene Pergament- und Papieranfaserung. (Maltechnik 1985:4, 63-66)

LAURSEN, Per, Udvikling af papirudfyldningsmaskine til restaurering og konservering ved Det Kongelige Biblioteks bogbinderi. (Meddelelser fra Rigsbibliotekaren 1977:2)
- Även i De grafiske fag 1978:2

NORDSTRAND, Ove K, Håndbog i bevarelse, pleje og konservering af informationsmedia i biblioteker. (Nordinfo 1981)

PALM, Jonas, Effekter av accelererad åldring och luftföroreningar på avsyrat papper. [Referat av Anne-Grethe Rischel.] (NPHT 19 (1991):1, 6-7)

PALM, Jonas, Konservering av papper. (Kulturminnesvård 1987:5/6, 52-54)

{Papperskonservering.} Specialnummer av Nordinfo-Nytt 11 (1988):4.

Papperskonservering i Norden. (NPH-Nytt 17 (1989):4, 15)

PIRILÄ, Pirkko, Konserveringen inom det finländska arkivväsendet. (Nordinfo-Nytt 11 (1988):4, 25-26)

PÄRSSINEN, Leena, Konservering av biblioteksmaterial i Finland. (Nordinfo-Nytt 11 (1988):4, 19-24)

RUDÉN, Jan Olof, FoU-projektet i papperskonservering fortsättes. (NPH-Nytt 17 (1989):3, 11)

RUDÉN, Jan Olof, Sven Hedins teckningar restaureras. (NPHT 18 (1990):1, 19)

RÜIN, Pahl, Papperskonservator - ett världsyrke. (DIK-Forum 1991:5, 4-5.)

SAMUELSSON, Marie Louise & SÖRNER, Karin, Naturligt ädlat papper. Stockholm: Riksarkivet, 1990. (Rapport Fou-projektet för papperskonservering, 4)

STEFANIA JULIUSDOTTIR, Biblioteksmaterialets tillstånd i islandsk bibliotekar og formentlig udvikling de næste 15 år. (Nordinfo-Nytt 11 (1988):4, 27-33)

9.3 PAPPERSKONST

GJESSING, Tove M, Det är väl ingen konst, Eva! Hon trollar fram sitt eget papper i köket. (Skogsindustrierna 1991:5, 24)

LUNDELL, Kerstin, Paper tillägnat det sköna. (Nordisk cellulosa 1990:4, 10-11, 14-15.)

MYKLEBØST, Tone, Papir-kunstnere. (Aftenposten 23.3 1990)

RUDIN, Bo, ART-89 i Härnösand. (NPH-Nytt 17 (1989):4, 2-3)

RUDIN, Bo, Konst av papper eller Kärt barn har inget namn. (NPH-Nytt 17 (1989):4, 1)

RUDIN, Bo, On paper. An exhibition in Gothenburg, Sweden, Febr 1989. (IAPMA Bulletin 1989:1)

RUDSTRÖM, Lars, [Svar på Elisabet Bergs debattartikel.] (NPH-Nytt 17 (1989):2, 9)

VILSBØLL, Anne, Afrevet papir-blennale på Nordjyllands Kunstmuseum. [Kritik.] (Dansk Kunsthåndværk 1988:4, 20-21)

VILSBØLL, Anne, Charta. [Utställningskatalog.] Himmerlands Kunstmuseum 4.2-12.3 1989. [13 s.]

VILSBØLL, Anne, Da papiret fik sin biennale. Rejsebrev fra den 1. Internationale biennale for papirkunst med håndlavet papir som tema på Leopold Hoesch Museum i Düren i Vesttyskland. (Dansk Kunsthåndværk 1986:3, 11-12)

VILSBØLL, Anne, Håndlavet papir - en ny selvständig kunstform. (Ílrymfaxe 1987:jan, 3-5)

VILSBØLL, Anne, Papirmägeri. 2: Kunst og teknik. København: Borgen, 1991.

ALFABETISK AVDELNING.

Hänvisning sker till systematisk avdelning med lägst nummer

1910. Sveriges bokbestånd börjar gufna. 9.2

A 4-formatet engelsk uppfinning. 7.3

75 years with Hallsta papermill, 1915-1990. 4.41

ABADIE-MAUMERT, F A, 120 år! Det er alderen til bleking av papirmassene med ozon. 7.2

ABADIE-MAUMERT, F A, Den norske papirindustri før 70 år siden. 4.3

ABADIE-MAUMERT, F A, Et papirhistorisk dokument [från andra världskriget]. 0

AHLBOM, Helen, Skogsindustrin. Babyn tvingande fram miljövänligare teknik. 3

ALRIKSON, Bengt-Åke, 90-talet. Returfiberns årtionde. 4.41

ALTHIN, Torsten, Papyrus 1895-1945. 4.41

ALTHIN, Torsten, Terminologien vid Ösjörors pappersbruk 1926. 4.41

AMBJÖRN, E, Pappersindustrin. 4.4

ANDER, Paul, Naturens egen bleckning - biobleckning. 7.04

ANDERSSON, Owen, Paper och miljö. 7.03

Arbeidsfolk forteller fra papirindustrien. 4.3

Bai Bangprojektet hotas av nedläggning efter 20 motsträviga år. 3

BANK-JENSEN, Thea, Lek med papper. 7.4

BARNHOLDT, Christian, Revolution på papernet. 7.3

BERG, Elisabet, Gör ditt eget papper. 7.2

BERG, Elisabet, Paperet kom med araberna [til Europa]. 3

BERGEN, Ingrid von, Kulturellt sönderfall - en ständig kapplöpning med tiden. 9.2

BJURBOM, Mats, Anekdoter och arbetsliv. Om Gamla bruket och Nedre sliperi vid Kvarnsvedens pappersbruk. 4.41

BJÖRKMAN, Ivar, Handledning i pappslöjd. 7.4

BORG, Olof F, Paper och pappersmassa ; en grundbok. 7

BORG, Oskar, Grycksbohistorier från tiden före första världskriget upptecknade efter Jöns Lars Andersson av Oskar Borg. 4.41

BOSKUS, Elis, Några data från svensk finpappersmarknad 1893-1918. 8

BOSKUS, Elis, Utveckling av produktion och teknik i svensk massa-industri 1857-1939. 4.4

The British Association of Paper Historians. 6.4

- CARLBERG, Mats Jr & SCHIOLANDER, Axel, Teknisk uppkäftighet. 4.4
- CLAESON, Sara, Pappslöjd. 7.4
- CLARK, Evelyn, The paper chase. 5
- CONRADSON, Birgitta, Tumba pappersbruk och invandrarforskning. 4.41
- Conservation information network. 1
- CULLIRED, Per & PALM, Jonas, Det vittrande papperet. 9.2
- DAHLGREN, Bo, Vardagsbilder från Grönöns pappersbruk 1987-1988. 4.41
- DAHLØ, Rolf, I tillegg til konservering. 9.2
- DAVNÉR, Lars, Miljökampen mot kloret. Välj rätt i pappersdjungeln. 9
- DENIS, Sergeant, Papper i fara. 7.3
- DESCHAMPS, Pierre, Une usine patrimoniale [Verla]. 4.21
- DOLLOF, F W & PERKINSON, R L, Således bevarer man konstværker på papir. 9.2
- Efterlysnings [av Vattenmärken från Nordtyskland med Karl XII:s namnchiffer]. 6.14
- EKEROTH, Claes & HOLM, Sanny, Om Vasa handpapper. 6.14
- ENEROTH, Otto, Papper. 3
- ENGSTRÖM, Gustaf, Pappersfabrikationen och trämasseseindustrin i Sverige under 25-årsperioden 1881-1907. 4.4
- ERICSON, Martin, Konservering av bonader på papper. 9.2
- ERICSON, Martin, Papperskonserveringsavdelningen vid SVK, Göteborg. 9.2
- ERICSSON, Harry, Tillvägagångssättet vid lokalhistorisk forskning. 6
- ERIKSTAD, Oddvar & JENSEN, Karina, Nytt liv i Klevfos. 4.31
- EZEYA-ALVEAR, Carlos, Grafisk & pappersteknisk ordbok. 6.0
- FELDHUSEN, K, Papperets kemiska historia. 3
- FELLERS, Christer m fl, Ageing/degradation of paper : a literature survey. 9.2
- FELLERS, Christer m fl, Aldring/nedbrytning av papper. 9.2
- FEUK, Marie, Bruket som leder jakten på den klorfria massan. 4.41
- FEUK, Marie, Återvinningsindustri: Gamla tider måste vara färska. 4.41
- FORSELLES, Birgitta af, Pappersmuseet vid Centrallaboratorium AB, Helsingfors. 6.3
- FROST, J, Lumpsamlingen för Grycksbo pappersbruk. 4.41
- FRÖJD, Ingmar, FoU-projektet för papperskonservering. 7.04
- GARNERT, Jan, De la grunden till Sveriges väistånd. 4.41
- GAVELIN, Gunnar, Papperstillverkning. 7
- GERBER, Jan, Möbler av papier maché [i Kulturen, Lund]. 7.4
- GJESSING, Tove M, Det är väl ingen konst, Eva! Hon trollar fram sitt eget papper i köket. 5
- GRANIT, Inga, Gör det av papp och papper. 7.11
- GRANVIK, Margot, Välj rätt arkivpapper. 7.3
- GURANOSRUD, Karl J, Bransjemuseum under uppbygging i Löten. [Klevfos.] 4.31
- GYLLANDER, Dick, Vårt kulturarv hotar att försvinna. Papperet måste konserveras... 9.2
- Gör ditt eget brevpapper. 7.2
- HALLÉN-ABRAHAMSSON, Angelica, Hur mår våra material? 9.2
- Handpapperstillverkningen vid Silkeborg nedlagd [hösten 1990]. 4.11
- HARBIN, Robert, Origamiboken. 7.4
- HARBIN, Robert, Mer origami. 7.4
- HASLUM, Bertil, Skogsindustrijubileum med industrihistorisk dag [Växjö 29.5 1990, inbjudan]. 7.21
- HEDBERG, Britt, Papper som informationsbärare. 9
- HEDBERG, Britt, Papperets kulturvänlighet. 7.04
- HEDBERG, Britt, RIDDERSTAD, Per S & TOTTIE, Thomas, Preliminär PM rörande förslag till en svensk bevarandeplan för material i bibliotek och arkiv 1987-05-07. 9.2
- HEDÉN, Stig, Papper för tryck. 9.1
- HELMFRID, Björn, Fiskebyholm vid Norrköping. 4.41
- HENRIKSON, Karin, Ny USA-teknik räddar 1,5 miljoner böcker årligen. 9.2
- HOEL, Ivar A L, Bevaring i danske forskningsbiblioteker. En situationsrapport november 1988. 9.2

- HOLM, Fredrik, De gör papper av björk, timotej och vass [Organosov-metoden för pappersmassa]. 7.01
- HÄDEN, Ulrika, Papperstillverkning förr och nu. 3
- HØGLUND RASMUSSEN, Michael, Fremstilling af glober. 7.4
- HØILAND, Terje, Brukte papir som våpen. Interview med Richard Andvord om Annen Verdenskrig. 9
- Internationale Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphikrestauratoren, IADA, 7. Internat. graphischen Restauratorentag, Uppsala 26-30.8 1991. [Inbjudan] 9.2
- JACKSON, June, Leka med papper. 7.4
- JERVAN, Magne, The industrial museum at Klevfos. 4.31
- JOHANSON, Gustaf, Lessebo ett pappersbruk i tiden. 4.41
- JONSSON, Åse, Papperslektioner på Göteborgs Industrimuseum. 6.3
- KALFJÄLL, Birgitta, Bai Bang. Strul, bråk och glädjeämnen. 3
- KALFJÄLL, Birgitta, Det farliga papperet. Dags att slå in på nya vägar. 9
- KARP, Leif, Glimtar från Lantmäterikontoret i Vasa län, Finland. 9.2
- KLOCKLJUNG, Mats, Pappersmakaren Georg Azelius. 5
- KNÖS, Börje, ANTONI, Nils-Fride & KÖHLER, Sigurd, Utredning och förslag angående pappersformaten inom statsförvaltningen. 7.3
- KRANTZ, Torbjörn, Klörfritt - vad är det? 7.04
- KÖHLER, Sigurd & HALL, G, Undersökning över finpapperens hållbarhet med särskild hänsyn till svenska statens normalpapper. 7.3
- LANDBERG, Ewert, Från noll till nio miljoner ton på hundra år...[Papprets och skogsindustriens utveckling 1890-1990 i Sverige.] 4.4
- LANDBERG, Ewert, Klara papper. Svenska pappersbruksföreningen 1947-1968. 4.4
- LAURSEN, Per, Beschreibung verschiedener Anfaserungsgeräte. 9.2
- LAURSEN, Per, Erfahrungen beim Papieranfasern in der Königlichen Bibliothek in Kopenhagen. 9.2
- LAURSEN, Per, Masskonservering med papirudfyldningsmaskine. 9.2
- LAURSEN, Per, Ny dansk maskin klarar restaurering af papper. 9.2
- LAURSEN, Per, Papirudfyldning til restaurering og konservering. 9.2
- LAURSEN, Per, Trockene Pergament- und Papieranfaserung. 9.2
- LAURSEN, Per, Udvikling af papirudfyldningsmaskine til restaurering og konservering ved Det Kongelige Biblioteks bogbinderi. 9.2
- LENNING, Einar, Normalformaten, deras system, användning och fördelar. 7.3
- LEO, Stefan, Lessebo klorfria papper - en historisk miljöframgång. 4.41
- Levende håndværk. Arbejdende bytte og permanent papirstand på Danmarks Grafiske Museum. 4.11
- LILJEDAHL, Gösta, Om vattenmärken i papper och vattenmärkesforskning. 6.1
- LINDBERG, Gunilla, Ord- och bildverkstan i Rinkeby - De gör sitt eget papper. 4.41
- LINDBERG, Olof, Näringsgeografiska studier över den svenska pappersindustriens lokalisering. 7.0
- LINDSTRÖM, Gösta, Virserums pappersbruk - Strömsholm. 4.41
- LJUNGGREN, Lars, Ämnen i svensk pappershistoria : 2. 6
- LUNDBERG, Sten, Papper, papper och kläder. Hantverk. 3
- LUNDBERG, Sten, Papperstillverkning - urgammalt japanskt hantverk. 3
- LUNDELL, Kerstin, Ozonblekning alternativ till syrgas. 7.04
- LUNDELL, Kerstin, Paper tillägnat det sköna. 5
- MAGNUSSON, H, Pappersmakaren August Ryberg. 5
- Et marmoréringsvärvsted i Venedig. 5
- Making vegetable parchment. [Metsä-Seria Oy]. 4.21
- Miljövänligt kan vara olämpligt i arkiv. 7.3
- Miljövänligt kontorspapper. 7.3
- HYKLEBOST, Tone, Papir-kunstnere. 9.3
- NESSLE, Lena, Klipp och Klistra i kartong och papper. 7.4
- NILSDOTTER, Gunnell, Nu kommer miljövänligt papper! 9
- NILSSON, Gunnar, Arbetsuppgifter i pappslöjd. 7.4

- NILSSON, Göran, "En akademisk profession". [Om professuren i bok- och bibliotekshistoria, Lund.] 5
- NORDENSON, Per, Gullisby pappersbruk rekonstruerat. 4.21
- Nordisk pappershistorisk bibliografi. Supplement 5:1985-1987, 6:1987-1989. 1
- Nordisk pappershistorisk tidskrift årg 18 (1990). H 1-4. Red Jan Olof Rudén. Årg 19 (1991). II 1- Udgivet af Nordisk Papirhistorisk Forening. Red Hans Peder Pedersen. 2
- Nordisk pappershistorisk tidskrift. Redaktören har ordet. 2
Redaktörsskifte 1991. 2
- NORDSTRAND, Ove K, Håndbog i bevarelse, pleje og konservering af informationsmedia i biblioteker. 9.2
- NORDSTRÖM, Olof, Lessebo : om trakterna kring sjön Läen och Lessebo bruk fram till 1860. 4.41
- NPH räkenskaper 1986, 1988. 6.41
- Protokoll fört vid NPH:s medlemsmöte i Strynø den 10 juni 1989. 6.41
- Protokoll från Föreningsstämman 15.6 1991 i Ösjöfors. 6.41
- Verksamhetsberättelse för tiden mellan medlemsmötet i Oslo (1987) och Odense (1989). 6.41
- Förvaltningsberättelse 1989-1991. 6.41
- NPH-12, Växjö, 14-16/6 1991. [Inbjudan.] (NPHT 18 (1990):4, 6-7)
- Stadgar. (NPHT 18 (1990):2, bakpärmen)
- Stadgar [antagna 1991]. (NPHT 19 (1991):2/3, 24-27)
- Nytt från styrelsen (NPH-Nytt 17 (1989):3, 15)
- NYSTRÖM, Jan-Olov, Ingeborg Börjesson [Sveriges mest kända marmorérare]. 5
- OLSSON, Ingemar "Pinge", Papperstyper för olika ändamål. 9
- Origami. Konsten att vika papper. 7.4
- PALM, Jonas, Effekter af accelererad åldring och luftföroreningar på avsyrat papper. [Referat av Anne-Grethe Rischel.] 9.2
- PALM, Jonas, Konservering av papper. 9.2
- [Papperskonservering.] Specialnummer av Nordinfo-Nytt. 9.2
- Papperskonservering i Norden. 9.2
Papirmägerläget i Danmark. 4.11
- Pappersfabrikerna i Sverige 1836 [totalproduktion]. 4.4
- Pappret var en hemlighet i över 500 år. 3
- PEDERSEN, Hans Peder, En dansk papirfabrikant, 1834-1848 [Peder Christian Deichmann]. 4.11
- Permanent paper - ISO standard? 7.3
- PERMIN, Ib, & LIND, Vibke, Pynt till jul. Klippa, vika, limma. 7.4
- PIETTE, L, Om papperstillverkning av tumpor, halm och andra ämnen. 7.01
- PIRILÄ, Pirkko, Konserveringen inom det finländska arkivväsendet. 9.2
- PÄRSSINEN, Leena, Konservering av biblioteksmaterial i Finland. 9.2
- REHNSTRÖM, Maj-Britt, Papper för vackra tankar. [Om pappersaffärer i Stockholm.] 8
- RIETZ, G & NILSSON, N T, Anders Trobeck och Bäcklunda pappersbruk. 4.41
- RINMAN, Erik Ludvig, Papper av halm. Rinmans metod. 7.01
- ROTENSTEN, Birte & WAABEN, Ebba, Danske Vandmærker og papirmøller, 1570-1695. 1-2. Köpenhamn, 1987-88.
Recension av Gunnar Christie Wasberg 4.1
- RUDÉN, Jan Olof, Dard Hunter - amerikansk pappersforskarklassiker. 5
- RUDÉN, Jan Olof, Fou-projektet i papperskonservering fortsättes. 9.2
- RUDÉN, Jan Olof, Historikern Georg Jensch död. 5
- RUDÉN, Jan Olof, Hur gick det med inventeringen av pappersformar i Sverige? Del 2. 7.02
- RUDÉN, Jan Olof, NPH-11, Köpenhamn - Odense - Strynø, 9-11 juni 1989. Referat. 6.41
- RUDÉN, Jan Olof, Om Arboga pappersbruk. 4.41 - Tillägg 4.41
- RUDÉN, Jan Olof, Pappersformarna i Lessebo. 4.41
- RUDÉN, Jan Olof, Pappersformen - pappersmakarens verktyg. 7.02
- RUDÉN, Jan Olof, Pappershistorisk litteratur till salu. Antikvariatsrunda i Stockholm. 1
- RUDÉN, Jan Olof, Pappersimport och pappersförbrukning i Stockholm på 1600-talet. 8
- RUDÉN, Jan Olof, Sven Hedins teckningar restaureras. 9.2

- RUDÉN, Jan Olof, Ulrika Hådén mottagare av stipendium ur Gösta Liljedahls fond. 5
- RUDÉN, Jan Olof, Västtyska och östtyska pappersforskare går samman. 6.4
- RUDIN, Bo, ART-89 i Härnösand. 9.3
- RUDIN, Bo, Handgjort papper i Mikronesien - från barktyg till skrivmaterial. 3
- RUDIN, Bo, Konst av papper eller Kärt barn har inget namn. 9.3
- RUDIN, Bo, Making paper. 3
- RUDIN, Bo, On paper. An exhibition in Gothenburg, Sweden, Febr 1989. 9.3
- RUDIN, Bo, Paperpoint. 8
- RUDIN, Bo, Stampverket på Strynø [i Anne Viltsbølls pappersverkstad]. 5
- RUDIN, Bo, Washi - handgjort japanskt papper med tusenåriga traditioner. 3
- RUDIN, Bo, Washi - det handgjorda japanska papperet. 3
- RUODSTRÖM, Lars, [Svar på Elisabet Bergs debattartikel.] 4.41
- RUIN, Pähl, Papperskonservator - ett världsyrke. 5
- RYDBERG, Sven, Paper i perspektiv. Massa- och pappersindustri i Sverige under hundra år. 4.4
- RYDÉN, Josef, Handpappersbruk i hembygdspark [Fröåsa pappersbruk i Virserums hembygds-park]. 4.41
- SAMUELSSON, Marie Louise & SÖRNER, Karin, Naturligt åldrat papper. 9.2
- SCHÜSSEL, Brigitte, Juldekorationer. 7.4
- SENNIS ERIKSSON, Livia, Pappersmarmorering. 5
- SIMMONS-CHRISTENSON, Gerda, Med papper, sax och fantasi. 7.4
- SJUNNESSON, Helene, Frövifors paper mitt. 4.41
- SJÖLIE, Halstein, Fra krambod til konsern. [M Peterson & Son A/S]. 4.31
- SJÖLIN, Torsten, Papper med tryck. 8
- Skogsindustrierna 100 år. 4.4
- SMART, Berthold, Om halmpapper och halmmas-sa. 7.01
- STEFANIA JULIUSDOTTIR, Biblioteksmaterialets tillstånd i isländske biblioteker og formentlig udvikling de næste 15 år. 9.2
- STERN, Åke, Hylte bruk en jätteindustri som ger jobb åt var fjärde invånare. 4.41
- STRÖMBERG, Paul, Pappersformatens standardisering. 7.3
- SVANBERG, Lena, Spara kladdanteckningarna med striderna, bråken och idéerna. 4.41
- SVENSK, Rune, Hornedström/Nyede pappersbruk - Sveriges nordligaste handpappersbruk, 1760-1833. 4.41
- SVENSSON, Gunnar, Håfreström går sin egen väg för kontakt med marknaden. 4.41
- Så här görs nytt papper av gammalt. 7.2
- They committed themselves to paper [: Seppo Hallavainio & Välski Putkonen]. 4.21
- THOMSON, Ruth, Kul med papper. 7.4
- THURESSON, Jan, Ösjöfors handpappersbruk - det sista i sitt slag. 4.41
- Ebba Waaben mottagare av stipendium ur Gösta Liljedahls fond. 5
- Vad händer med klorblekningen? Sju experter lägger ut kursen. 7.04
- WASBERG, Gunnar Christie, 150 år i papir. Carl Emil a/s 1840 - 1. september - 1990. 8
- WASBERG, Gunnar Christie, Berömt varemärke [Vannmerke]. 6.14
- WASBERG, Gunnar Christie, Britisk papirproduksjon i femhundrade år. [Recension.] 3
- WASBERG, Gunnar Christie, The Norwegian pa-per company Carl Emil Ltd, 1840-1990. 8
- WASBERG, Gunnar Christie, [Referat av] XI internat kongress i papirhistoria, 17-22.8 1990, Malmö. 6.4
- WASBERG, Gunnar Christie, Scandinavian paper historians. 6.41
- WASBERG, Gunnar Christie, Tre hundre års papirhistoria. [Anmälän av G T Mandl, Three hundred years in paper.] 3
- WASBERG, Gunnar Christie, Øystein Wendelbo 60 år. 5
- WENNBERG, Maria, Sveriges minsta pappers-bruk. Sanny, 36, håller liv i ett 1000-årigt hantverk. 4.41
- VILSBØLL, Anne, Arbødighed eksisterer endnu. [Papperstillverkning i Japan.] 3
- VILSBØLL, Anne, Afrevet papir-biennale på Nordjyllands Kunstmuseum. [Kritik.] 9.3
- VILSBØLL, Anne, Cannabis Press - et forlag i Fukuhara, Japan. 3
- VILSBØLL, Anne, Charta. [Utställningskata-log.] 5

VILSBØLL, Anne, Da papiret fik sin biennale.
9.3

VILSBØLL, Anne, Dagbogsblade fra Japan,
april - maj 1987. 3

VILSBØLL, Anne, Det håndlavede papirs sjæl. 0

VILSBØLL, Anne, Håndlavet papir. 7.2

VILSBØLL, Anne, Håndlavet papir - en ny
selvstændig kunstform. 9.3

VILSBØLL, Anne, Håndlavet papir som nyt
visuelt sprog. 7.2

VILSBØLL, Anne, Den lille papirfabrik. 7.2

VILSBØLL, Anne, Papirdelegation til Kina -
Zhejiang provinsen. 1-2. 3

VILSBØLL, Anne, Papirmageri. Håndlavet
papir. 7.2

VILSBØLL, Anne, Papirmageri. 2: Kunst og tek-
nik. 9.3

WINZER, Anton, Papiermâché, dess beredning
och användning ... 7.4

VLIET, Marion van, Vika papper. 7.4

ÖMAN, Erik, Limning av papper med harts.
7.01

--- 000 000 000 000 000 ---

Stiftelsen
Gösta Liljedahls Fond
för pappershistorisk forskning

UTLYSER ETT STIPENDIUM PÅ 3000 KR

Fonden har till uppgift att stödja pappershistorisk forskning, särskilt svensk. Stipendium ur fonden är inte bundet till viss verksamhet, men förvaltarna äger prioritera bland ansökningarna.

Stipendiater har hittills varit Erik Witting för långvarigt redaktörskap för NPH-Nytt, Jan Appelquist för uppsatsen "Personrekrytering vid Röttle bruk 1780-1879", Bo Rudin för boken "Papperets historia", Richard Årlin för att bygga en lumpstamp enligt gammal förebild, Gösta Lindström för hans forskning om pappersbruken i Virserum och vid Emåns, Georg Anzelius för hans insatser att levandegöra och förmedla konsten att framställa papper för hand, Ebba Waaben för arbetet "Danske Vandmærker & Papirmøller" samt Ulrika Hådén för forskning kring handpappersbruken i Medelpad.

Sök själv eller föreslå någon annan välförtjänt person. Ansökan skall vara ordföranden Jan Olof Rudén tillhanda senast 31 december 1991 under adress S:t Eriksgatan 130 C, S-113 43 Stockholm. Stipendiet utdelas den 22 januari 1992.

Eine neue Methode für Untersuchung der
Stegen und das Problem der elektronischen
Datenverarbeitungbenützung in WZ Forschungen.

Ö. Utter L. Utter

Ein wichtiges Problem bei Datierung gedruckten graphischen Blättern, besonders alter Meister, ist die Originalitätsbestimmung. In dieser Arbeit wird verschiedene Methoden angewandt. Schon lange Zeit ist Wassarzeichenkunde als eine Methode unter anderen benutzt.¹ Die Prüfung und Vergleich WZ erlaubt ohne Zweifel genauere Datierung als nur kunstwissenschaftliche Analyse. Die letzte gibt nicht jedesmal gewünschte Resultat. Nicht alle Blätter von Zeichnungen, Kupferstichen, Holzschnitten und Oforten haben WZ, deshalb ist unsere Arbeit von gewöhnlichen WZ Forschungen in eine andere Richtung abgewichen.²

Auf die Basis einer Räppinschen Papierkollektion haben wir eine genauere Methode ausgearbeitet über die Stegeabständemessung. Von diesen Prinzipien haben wir in unserem Artikel geschrieben.³ Diese Methode ist mit einfachen Messungen, mit leichter Aneignung in jeden möglichen Situationen brauchbar.⁴

Es wurden die Messungen erweitert und fortgesetzt. Für Forschung wurden gewählt die Bogen von Räpina mit WZ, Buchstabe "L"⁵ mit Katalognummern 400-464 aus der Sammlung der Autoren.⁶ Für die Analyse der Messungen wählte man eine elektronische Datenverarbeitung (EDV) und für diese Arbeit haben A. Iher und T. Haldre (Ingeneure des Institutes der Physik Estnischer Akademie der Wissenschaften) ein Spezialprogramm ausgearbeitet. Diese Arbeit wurde mit Elektronenrechenmaschine EC-1010 und mit Koordinatentisch "Admap"⁷ durchgeführt. Mit Hilfe dieses Programm kann man alle Bogen vergleichen, auch solche, die keine WZ haben. So haben wir die Prüfung der WZ an die zweite Stelle gelegt. In den Vordergrund für Messungen traten nur die Stegeabständen. Als Forschungsmaterial wurden die obenerwähnten Bogen aus den Jahren 1767-1798 mit Kat. Nr. 400 bis 464 ausgewählt. In EDV wurden Messungsangaben von noch unbekannten Bogen Nr. 490 eingegeben. Die Vergleichung mit schon in EDV befindlichen Bogenangaben wurde in Bruchteilen einer Sekunde durchgeführt und war auf Monitor sichtbar.

Ein Beispiel:

unbekannte Bogen Nr.490	o	27,3	56,0	79,7	108,5	134,0
der beste anpassende	o	27,3	56,0	79,5	108,5	133,7
Bogen Nr.409						
Verschiedenheit	o	o	o	+0,2	o	+0,3

Die Verschiedenheitssumme 0,5 ist für diesen Paar die kleinste und deshalb können wir annehmen, daß diese Bogen mit derselben Form gefertigt ist. Wenn aber die Originalenvergleichung keine positiven Resultaten gibt, kann man die Suchung weiterführen. Bei Experimentieren wurde festgestellt, daß die vierziffrige Zahlen von Anfangssteg (Nullsteg vom links) gelesen, nicht genügende Übersicht geben. Kleine Veränderung in Programm möglichte die Entfernung von nebeneinanderstehenden Stegen zu geben.

Zum Beispiel:

unbekannte Bogen Nr. 490	27,3	28,7	23,7	28,8	25,5
Bogen Nr. 409	27,3	28,7	23,5	29,0	25,2
Verschiedenheit	o	o	+0,2	-0,2	+0,3

Von dieser Tabelle ist zu sehen, daß vermutlich ein Fehler bei vierten Stega (79,7 oder 79,5 mm im erster Tabelle) gemacht ist. Genauer gesagt, wir müssen pünktlicher prüfen ob es ein Messungsfehler (Δ_2 in der Formel auf der Seite 48) oder etwas anderes ist. Uns ist bisher nicht bekannt eine Möglichkeit die Fehler Δd_0 und Δ_1 zu trennen.

In unserem Artikel in Sammelband "Museum - 5" haben wir ausgesprochen, wie die Messungen in einer standarten Art und auf bestimmte Stelle auf dem Bogen durchzuführen, wenn wenigstens ein WZ auf dem vorhandenen Bogen oder Blatt befindet. Diese Rekomendation hat auch heute seine Wichtigkeit noch nicht verloren. Wenn es kein WZ gibt, muß man in mehreren Stellen die Messungen durchzuführen, zum ersten: bei Blättern, die stark abgeschnitten sind, kann man die Orientierung

nicht genau bestimmen, - zweitens: die Stegeentfernungen bei oberen und unteren Rand des Bogens können ganz verschiedene Entfernungen haben. Deshalb haben wir die Messungen in drei Stellen empfohlen, in eine 20 mm Entfernung von unten und oben und in der Mitte.

Theoretisch sind solche Messungen bei Format 16° oder größer durchführbar. Wenn die sichtbare Stegezahl sehr klein ist (weniger als 4), so sind diese sehr schwer zu vergleichen, und genauere Resultata bekommen wir nur dann, wenn einer von Stegen eine besondere Stellung hat (Rand- oder Hilfsteg mit stark verschiedenen Stegeentfernungen). Solche Besonderheiten kommen häufig bei holländische und italienische Papieren vor. So eine Möglichkeit darf man nicht aus dem Auge lassen, denn diese Besonderheiten möglichen kleinen Graveuren, die nebeneinander gedruckt sind aber in verschiedene Sammlungen aufbewahrt werden, zu bestimmen. So eine Möglichkeit ist besonders bei holländischen oder italienischen älteren Graveuren zu beachten.

Handgeschöpfte Bogen von einem Schöpfrahmen können leider auch verschiedene Stegeentfernungen zeigen. Diese können ziemlich groß zu sein.⁸ Auch bei Messungen kommen Fehler vor. Alle diese bei Fertigung und Messungen vorkommene Fehler summieren sich bei Endresutat - in Stegeentfernungen des fertigen Bogens.

Die Endresutat der Stegeentfernungsmessungen entspricht deshalb einer Formel:

$$d = d_0 + \Delta d_0 + \Delta_1 + \Delta_2$$

d - das Endresutat der Messung

d_0 - Entfernung der Stege auf dem Rahmen bei Herstellung

Δd_0 - Veränderungen des Stegeabstandes auf den Rahmen bei Arbeit.

Δ_1 - Stegeentfernungsveränderungen in gefertigte Bogen bei weiterem Arbeitsgängen

Δ_2 - Messungsfehler

Von diesen ist d_0 eine konstante Größe. Alle andere haben verschiedene Größen, Δd_0 ungefähr einige Millimeter, Δ_1 können bis mehrere mm vorkommen. Δ_2 ist von Fehler des Messungsinstruments abhängig (0,02 bis 0,5 mm).

/Leider hat die Druckerei unsere erklärende Zeichnung fortgelassen/

Entfernungsmessen der Stegeabständen möglichen Papier verschiedenen Papiermühlen zu unterscheiden, die in Sammelwerken benutzt wurden. Für diesen Zweck wurde eine Ausgabe von Landon¹⁰ praktisch sehr nützlich, weil beinahe alle gedruckte Porträts ohne WZ waren und kleines Format hatten (nicht über 5 Stegeentfernungen). Aus über 900 Porträts wurden zuerst nur die Blätter mit Porträts der Philosophen und Astronomen für Messung gebraucht, weil diese schon in "Rara"¹¹ publiziert waren. Es wurde ein kleiner Katalog geschafft und zum Glück waren diese Porträts aus sehr verschiedenen Bänden. Die Mittelwerte der Messungen sind auf der Seite 49 in einer graphischen Darstellung angegeben. Die Wertikalaxe gibt die mittlere Entfernung der Stegeabständen in Zehntelmillimeter, Horizontalaxe die Bandnummer des Porträts.

Die Analyse zeigt, daß für die Ausgabe gebrauchtes Papier in vier Gruppen geteilt werden kann.

1. Gruppe - 31-33 mm

2. " - 29-30,5 mm

3. " - 28-29 mm

4. " - unter 26 mm

Wenn wir diese Gruppen ansehen, dann ist es begreiflich, daß für die Bände

II bis VIII - die erste Gruppe

IX bis XI - die zweite "

XIII bis XIV - die erste "

XXI bis XXIV - die zweite "

XXXI bis XXXVI - die dritte Gruppe

XLII bis XLVI - die vierte Gruppe

von Papier gebraucht wurde. Vermutlich ist ein Bogen mit Entfernung von 35,5 mm in dem Band XXII völlig zufällig in Gebrauch gekommen.

Wir können sagen, daß für die Bände verschiedene Papiere gebraucht wurden und diese kaufte man mehrmal, offensichtlich vor I, IX, XIII, XVI, XXXI und XLII Bandes. Zahl gemessenen Blätter ist sehr gering und deshalb sind die Grenzen annähernde. In diesem Fall ist es aber unwichtig und verändert den Prinzip nicht.¹²

Für Wasserzeichenkunde ist die Nutzung EDV in größeren Maßstabben notwendig. EDV braucht aber die Modellierung des technischen Prozesses des Papiermachens in mathematischen Formeln./Leider ist in Russisch folgender Teil mit wesentlichen Druckfehlern in Formeln veröffentlicht/.

Nota bene! Die Seiten 50 und 51 haben wir nicht überstzt, weil dieses Material in Deutsch schon veröffentlicht ist.

Zusammenfassend können wir sagen, daß eine Messung von Stegeabständen kann man mit Erfolg für viele noch nicht gelöste Fragen bei Datierung von Graphik brauchen. Es ist zu vermuten, daß diese Methode nicht nur für graphische Blätter, aber auch für Handschriften und Notenschriften brauchbar ist. Die Brauchbarkeit der EDV in WZ. Forschungen hat große Perspektive, aber dazu braucht man gründliche mathematische Ausarbeitung. Wir denken, daß Forschungsarbeit in der Wasserzeichenkunde mit Nutzung EDV auch in unserem Lande im weiten Zukunft alltäglich wird.

Anmerkungen.

- 1 Haussmann, B. Albrecht Dürer's Kupferstiche, Radierungen, Holzschnitte und Zeichnungen, unter besonderer Berücksichtigung der dazu verwandten Papiere und deren Wasserzeichen. Hannover. 1861; Weiß, K. Th. Handbuch der Wasserzeichenkunde. Lpz. 1962. S. 214-218; Weiß, W. Zeittafel zur Papiergeeschichte. Lpz. 1983. S. 349.

- 2 Auch bei Folioformat bleibt (wenn Kontramarke fehlt) jedes zweites Blatt ohne WZ, wenn diese getrennt sind. Bei der Format 4° sind beide WZ im Falz und bei Trennung werden oft völlig abgeschnitten.
- 3 Уттер I. и Z. Атрибуция графики: Проблемы и новые методы. Музей. Художественные собрания СССР. М., 1984. Сб. 5.
- 4 Wir wissen, daß alle Verschiedenheiten in nebenstehenden Stegeabständen in allen Bogen wiederholt werden. Großer Verdienst gehört deshalb B. Hausmann, der als erster die Messungen von Stegeabständen in Graveuren A. Dürer durchführte. Sehen Sie auch Богданов А. П., Пентковский А. М. Количественные показатели в юлиграноведении. Математика в изучении средневековых повествовательных источников. М., 1986. с 142.
- 5 Tiik, L. Räpina paberveskist ja selle vasimärkidest. TRÜ Toimetised. Tartu 1969. Vihik 229. S. 121. Diese WZ ist auch in Katalogen S. A. Klepikov, G. Jenš, M. V. Kukuschkina und S. V. Utschastkina publiziert.
- 6 Wir begonnen unsere WZ Sammlung 1962. Heute besteht die Kollektion aus 5800 Bogen oder Blatt, meistens aus Estland (über 2500), aus West-Europa (über 1500) und aus Rußland (über 1500). Die Pausen von WZ sind nicht bei Originalen, sondern bilden drei Karthotheken. Es sind auch einige kleinere Arbeitskarthotheken zusammengestellt. Zum Beispiel: alte Längemaßen europäischen Länder, die quadrierung alten Zeichnungen, Stegeentfernungsmessungen von Landons Ausgabe und Stegeentfernungsmessungen von Radierungen des holländischen Meisters A. van Ostade.
- 7 Experiment wurde in Institut der Physik der Estnischen Akademie der Wissenschaften durchgeführt.
- 8 Bogdanov, Pentkovski
- 9 Kleine Enzyklopädie Mathematik. Lpz. 1965. S. 791.
- 10 Landon, C. P. Galerie historique des hommes les plus célèbres de tous les siècles et de toutes les nations. Paris, 1805-1809. 1811. T. I-XLVIII.
- 11 Utter, Ü. Ars Astronomica in Museum für klassische Altertumskunde der Tartuer Universität. Rara Cosmographica in Estonia. Supplementum. Tartu. 1983. S. 18-22.
- 12 Auf die graphische Darstellung bedeutet ein Punkt im Ring, daß es zwei Blätter dieselbe mittlere Stegeentfernung haben.
- 13 Garardy, Th. Erschliessung einer Wasserzeichensammlung mit Hilfe der elektronischen Datenverarbeitung. Das Papier. Mainz. 1986. Jg. 40. H. 2.